

NYITRAMEGYEI SZEMLE

POLITIKAI, TÁRSADALMI, SZÉPIRODALMI ÉS KÖZGAZDASÁGI HETILAP.

Megjelen vasárnaponként.

Előfizetési árak: Egész évre 10 kor., fél évre 5 kor., negyed évre 2 kor. 50 fill. — Községeknek, körjegyzőknek, tanítóknak 8 kor. **Egyes szám ára 20 fillér.**

Felelős szerkesztő és laptulajdonos:

Dr. Tóth János.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Papnevelde-utca 9. szám.

Előfizetési árak: Egy háromhasábos petitsor ára 16 fillér. Többszöri közlésnél árkedvezmény.

Hivatalos hirdetések 100 szóig 4 kor., minden további szó 4 fill.

A nyitravölgyi vasút ügye.

A beruházási törvényjavaslatban két olyan vasuti befektetés foglaltatik, melyek Nyitramegye közönségét közelről érdeklik.

Az egyik az érsekújvár-komáromi elsőrangú államvasuti fővonalnak és az ezzel kapcsolatos Dunahidnak megépítése, a másik a galánta-zsolnai vonalnak egy második vágánnyal való kibővítése. Az előbbi célra 13,400.000 korona az utóbbira pedig 18,000.000 korona irányoztatik elő. Az érsekújvár-komáromi vonalnak a forgalma a törvényjavaslat tervezete szerint Érsekújvártól kezdve a budapest-bécsi fővonalra tereltetik át, Galántán pedig átvitetik a vágvölgyi vonalra, melyet ez okból bővítenek ki egy második vágánnyal.

A beruházási javaslatnak ez a tervezete egytuttal meghiusulását jelenti azoknak a reményeknek, melyeket Nyitramegye közönsége a nyitravölgyi vonalnak állami fővonallá való átalakítása iránt táplált.

Több oka van annak, a miért a Nyitravölgyi érdekességének ez a hő óhaja nem teljesült. Így minden esetre igen helyes nyomokon járnak azok, a kik az óhajtott cél elérésére indított vármegyei mozgalom sikertelenségének okait keresve, rámutatnak arra a köztudomású körülményre,

hogy a nyitravölgyi vonal átalakításáért a vármegye közönségének egy igen tekintélyes része éppen nem lelkesedett, mivel azt saját helyi érdekeire nézve hátrányosnak tartotta. A vármegyének egész vágmenti érdekeltsége a vágvölgyi vonal kibővítését óhajtotta és befolyását is ebben az irányban érvényesítette.

És ezt attól az érdekeltségtől senki sem veheti rossz néven, mert tagadhatatlan, hogy a Dunántúl roppant nagy forgalmának, mely az érsekújvár-komáromi vonalal a Német birodalom felé új irányban megnyílik, a vágvölgyi vonalra való átvitele, az egész vágvölgynek nagy közgazdasági hasznot fog hozni.

Ezt tagadni vagy ezen elmaradhatatlan tény előtt szemet húyni nem lehet, s a nyitravölgyi vasut érdekében indított mozgalomnak éppen az volt az alaphibája, hogy azt a közgazdasági hasznot, mely a vágvölgyi vonal kibővítéséből, az ezen vonal üzemi köréhez tartozó érdekeltiségre háramlik, egyszerűen tagadta, inproduktívnak tüntetvén fel az egész befektetést. Ebből az álláspontból kifolyólag, melynek helytelenségére már akkor rámutattunk, midőn kezünkhez vettük Nyitramegyének a nyitravölgyi vasut ügyében készült Memorandumát, a mozgalom vezetői arra törekedtek, hogy a kormány a vágvölgyi

vonat kibővítési tervének elejtésével, az arra szánt milliókat, illetőleg ezen milliók egy részét, a nyitravölgyi vasuti vonal átalakítására használja fel.

Ezzel a mozgalom vezetői azt célozták, hogy az óhajtott átalakítást pénzügyi szempontból előnyös színben tüntessék fel a kormány előtt, a mivel ők a legnagyobb akadályt vélték elháríthatni a mozgalom útjából. Előterbe tolták a takarékosági szempontot, s hogy ezt jobban kidomboríthassák, tagadásba vették a beruházási javaslat eredeti tervének, a vágvölgyi vonalra szánt befektetésnek minden előnyét.

Ennek az eljárásnak az lett a következménye, hogy egyfelől meg nem győzhették a kormányt a hamis felfogáson nyugvó álláspontnak helyességéről, másfelől pedig a vágvölgyi érdekeltiséget a mozgalomnak meg nem nyerhették, mert azzal, hogy az egyik völgy előnyeinek elvonásával akartak kedvezni a másik völgy gazdasági érdekeinek, érdekharcot támasztottak és csak nagyon természetes, hogy a vidékek érdekharcában mindenki a saját vidéke mellett foglal állást.

Sokkal helyesebb és célszerűbb eljárás lett volna, ha a nyitravölgyi vasut ügyét teljesen elkülönítik vala a vágvölgyi vonalon tervezett befektetéstől és mint

A „NYITRAMEGYEI SZEMLE” TÁRCÁJA.

Két hét a transz-szibériai vasuton.

(Utí jegyzetek egy barátom naplójából.)

Közi: **Reviczky Irma.**

(Vége.)

A következő napon, október 5-én, Kharbinban voltunk a Sungari folyó mellett. Az állomás óriási tér, ahol az ember hiába keresi azt, amit más tekintélyes állomásokon központi vasuti épületek neveznek. E helyett tucat számra vannak kicsike barakkok, amelyek mindegyike külön-külön célnak szolgál, ami máskülönbén egy nagy vasuti épületben összpontosítva szokott lenni.

Itt minden csak ideiglenes. De mindenütt épületeket lát a szem, melyeken egész legió munkás dolgozik. A számos sín páron láttam 7—8 készenálló vonatot is, melyekre egész tömeg utas szállt fel. A vonatok az utazókat Szibéria és Mandzsuria valamennyi vidékére szállítják. Ezrenként tódulnak az utasok oda; s egy nagy sokaságot láttam összekuporodva a batyujukon ülni; ép oly sokan vannak, akik csak azért sereglenek az állomásra, hogy unalmukat agyonüssék, vagy szórakozzanak.

A sokféle typos, a sokféle öltözet, az ideoda való sürgős forgás, az orosz tisztok és katonák változatos egyenruhában és fővegekben; a vonatok mellett hosszú sorrendben felállított vasuti őrség, melynek feladata a legió számára tolongó kínai csöcseléket a vonatoktól távol tartani. Ez mind rendkívül festői érdekes képet nyújtott. A síkság Kharbin körül el volt lepve katonai sátorokkal.

A vasuti forgalomra szükséges épületek mind hiányzanak, de a katonáknak is hiányzanak a kaszárnyák, csak hogy ezeket hamarosan felépítik. Itt elhagytak bennünket a Wladiwosztokba menő utasok, mire társaságunk meglehetősen megapadt.

Következő napra rá, 6-án voltunk 10 órakor reggel Tie-Ling-ben, délben Mukden-ben Mandzsuria fővárosában, este 7 órakor pedig Taschi-kiau-ban, ahol a Pekingbe utazók szakadtak el tőlünk. Én is úgy terveztem a családommal, hogy a „Földközép országának” fővárosát mintegy 8 napra szemügyre vesszük. Tekintetbe véve azonban az utazás bonyolult körülményeit, amely Taschi-kiau és Peking közt fenáll, kénytelen voltam tervemet elejteni. Tudniillik az első helyről kell In-kau-ba utazni és ott meghálalni, mert a Pekingbe menő vonatok csakis nappal közlekednek. A következő reggel azután átme

az utas gőzhajón vagy pedig bárkán a Liao-h folyón hogy ismét egy éjszakát Schan-hai-kwanban töltsön, és csak a harmadik napnak az estjén érkezik meg Pekingbe. Azért mi az utat Dalny felé folytattuk, hová az utiterv szerint, — dacára az előbbi 16 órányi késedelemnek — október 7-én megérkeztünk.

Dalny néhány év előtt még pusztaság volt, ma egy nagy, hirtelen felvirágzó orosz kikötőváros, melynek minden sarkán még mindig serényen építenek. És a kikötőben is nagyszerű stílusban folynak a munkálatok. A vasut innét két óra alatt megteszi az utat Port-Arthurig, az orosz hadi-kikötőig, a hatalmas orosz tengernagy Alexejeff residenciájáig. Utazásunk Dalnyban félbe szakadt, mert nem volt hajó a kikötőben, a mely Nagasaki-ba, Japánba indult volna. Mi szegény utasok, tehát kénytelenek voltunk egy ugyan megérdemelt, de azért még sem óhajtott 4 nap pihenőt tartani. A kínai vasuti társaság által ránk szabott négy pihenő napot úgy töltöttük a hogy legjobban tudtuk: amennyiben megtekinthettük a várost és némi kirándulásokat is rendeztünk.

Végre szombaton délben felszálltunk egy orosz gőzösre. Az orosz hajónak a neve „Mongolia” vala és ugyanannak a társaságnak a tulaj-

önálló vármegyei érdeket kezelik, mint olyan célt, mely minden más helyi céltól függetlenül a Nyitravölgy gazdasági jövőjével a legszorosabban összefügg és a befektetendő tőke dús kamatozását az államnak feltétlenül biztosítja. Ebbe az irányba kellett volna terelni a kérdést kezdettől fogva, s ezt az a körülmény is ajánlotta, hogy a nyitravölgyi vonalnak az átalakítása éppen az állam jövedelmeinek szempontjából, minden mástól eltekintve, a vágvölgyi vonal kibővítése után is elkerülhetetlenül szükségesnek fog mutatkozni és csak rövid idő kérdése, hogy mikor lép fel ez a szükségesség, mint halasztást nem tűrő követelmény.

A beruházási kölesön jó alkalmat nyújtott a vármegyének arra, hogy a kormány és törvényhozás figyelmét a Nyitravölgy gazdasági helyzetére felhívja és ezen völgy vonalának az átalakítását, mint önálló és hasznos gazdasági befektetést biztosító célt, a beruházási javaslat tételei közé felvétesse. Ez kellő utánjárás és agilitás mellett biztosan sikerült volna, ha nem bonyolítják össze a kérdést a vágvölgyi vonal ügyével, s ha nem kényszerítik a kormányt, hogy a Nyitravölgy gazdasági érdekeit a vágvölgyi vonal kibővítéséhez fűződő összes gazdasági és állami érdekekkel szemben mérlegelje.

Ez a szembeállított mérlegelés más elhatározásra nem vezethette a kormányt, mint arra, hogy a beruházási javaslat eredeti tervezetéhez ragaszkodjék.

Nem hagyhatjuk felemlítés nélkül azt sem, hogy az új kormány-éra beköszönése óta, a vármegye vezetői lanyhán kezelték az ügyet. Suttomban és csak úgy távolról tapogatództak, hogy milyen kilátásai lehetnek a megyének, ha a nyitravölgyi vasut ügyét a kormány és a törvényhozás előtt felszínre hozza. Minthogy olyan embereknek a tapogatódzása volt ez, a kikről a kormány biztosan tudja, hogy boldogok, mert kormánykreatúrák

lehetnek, az excellenciás urak a tapogatózó mudiroknak rövidesen azt felelték, hogy ne zavarják a magas kormány cirkulusait.

Mióta Nyitramegyében ismét a Bánffy-ánusok uralkodnak, a vármegye vezetőinek csak olyan szerepük lehet, mint Egyiptomban a mudiroknak. Behajtják az adót és hallgatnak. Ha nem képesek behajtani az adót, vagy ha nem tudnak hallgatni, elcsapatnak. És még beszélnek, hogy Thurócynak második főispánjával új és fényes korszak virradt a vármegyére. Hát ami ezt illeti, a korszak ugyan felvirradt, de ez sem nem új, sem nem fényes.

Hanem azért nem engedjük levenni napirendről a nyitravölgyi vasut ügyét, agitálni fogunk mellette, mint vasutfejlesztési politikánk egyik önálló célja és mint a gazdasági befektetésnek az állam szempontjából is elsőrangú érdeke mellett. (f.)

A sztrájkoló vasut.

A prűszkölő mozdony, mely hol eszeveszetten vágat a fővonalon, hol kényelmesen bandukola vicinálison, f. hó 20-án felmondta a szolgálatot, kieresztette magából a párat. Kioltották a tüzet, s a szélesebben vágatató vasparipából néhány napra tehetetlen kadáver lett. A vasutasok országsszerte kimondták a sztrájkot. A fővonalon, hol bőmbőlve, dübörögve száguid végig a berlini gyorsvonat úgy hogy a közeli épületek ablaktáblái csörömpölnek, s megrázkódik az egész ház, most siri csend honol, melyet sehoggy sem tud megszokni a lakó.

Szóval egyszerre visszaestünk a 60 év előtti időkbe, a dilizsánszok, a Madame Sevigé által oly körülményesen leirt post-csések boldog korszakába. S ha azelőtt sokaltuk a 80 krajcárt Nyitráról Nagy-Bélicre, most a hoppon maradt utas örömtől sugárzó arcal hirdeti barátjának, hogy sikerült neki ugyan oda kilenc pengőért fiakert keríteni. — S aki aprilis 19-én uaatkozott az esti gyorsvonaton, mely Budapestről másfél óra alatt megállapodás nélkül Érsekújvárra röpi az utast, másnap már legkevesebb 48 órára volt szükség, s legalább 8-szor kellett etetnie, míg oda ért. Ugy érezzük magunkat, mint a villamosság által világitott színházban midőn hirtelen

donát képezte. Ezt a hajót, valamint a testver-hajóját, a „Mandzsuriát“ is a triestzi hajógyárban építették. Mindakét hajó valóságos mesterműve a Stabilimento tecnico triestino nevű nagy-hírű hajógyárnak, a mi az eleganciát, a kényelmet, a jó izlést és esint, valamint célszerű berendezést és hordképességet illeti, nem hagy fenn semmi kívánni valót. Dalny-ból Nagasaki-g vihar volt és mégis alig éreztük a hajó valamelyes ingását.

42 órai hajózás alatt átszelve a Sárga-tengert, a koreai öbölt és a koreai uton át — az egyedüli tengeri utazás Bécsből Japánig) okt. 12-én 6 órakor reggel japáni földre léptünk. — Nagasakiból Tokióba az utat vaspályán 38 óra alatt tettük meg. Ezen vaspálya vonal csak egy helyén szakad meg Mojetól-Simonoseki-ig, hol e tengerszoroson át egy gőzbárka közvetíti a közlekedést.

E szerint az utazás Bécsből Tokióig összesen 26 napot vett igénybe; mely időt azonban 19 napra is lehet leszállítani, ha tekintetbe vesszük, hogy Moszkvában, Dalnyban és Nagasakiban összesen 7 napig tartózkodtunk.

Végül meg kell emlékeznem a vonatokról, a

melyek Moszkvától a Baikalig (nemzetközi hálókocsi-társaság) és onnét Dalny-ig (orosz express vonat) a rendelkezésünkre állottak.

Azt mondják, hogy a transz-siberiai vasutnak minta-példánya az utolsó párisi kiállításon ki volt állítva. Én nem láttam, tehát nem is győződhettem meg arról vajjon a minta tényleg azt a címzést viselte-e: „Modell eines trans-sibirischen Zukunft-Trains.“ Mert a jelenben ilyen vonat még nem létezik. A nemzetközi vasutnak a kocsijai, vagyis az „Internationale Schlafwagen Gesellschaft“-é ugyan olyanok, mint az európai kocsik, hasonló szűk fülkével és lehetőleg még keskenyebb folyosókkal. Salon, — massage és tornakocsiknak nyoma sincs. A kiszolgálat a cabinokban és étkezőkben jó. A kalauzok figyelmesek és előzékenyek.

Máskülönbén sok kívánni valót hagy hátra. Hogy egy szalont lehessen nyerni, — még mindig a nemzetközi vonatról beszélök — az étkező-kocsit ketté kellett osztani, ennek következtében az utóbbi, amely különben is a kocsinak csak felét foglalja el, igen esekely térre szorítkozik; úgy, hogy az étkezést is felváltva kellett berendezni. Egy része az utasoknak 12 órakor reggelizik és 6 órakor ebédel. A másik része pedig kénytelen 2 órakor reggelizni és 8 órakor vacsorázni. Az

megszakad az áram, s a falakon az előre nem látható esetekre ugynevezett „Noth-Licht“ lámpák pislogása mutatja, hogy voltaképpen milyen sötétben maradtunk.

A sztrájk nem volt váratlan, habár a nagy-közönség nem is tudott az előkészületekről semmit.

A sztrájk szervezése.

Már hétfőn délután élénk táviratváltás volt — írja érsekújvári tudósítónk — az itteni vasuti távirda, továbbá Kolozsvár, Miskolc, Ruttká és Zágráb között. A zágrábiak az érsekújváriakhoz „Talpra magyar“ feliratu táviratot menesztettek, melyben erős hangon tiltakoznak a *zsarnok elnyomás* ellen és kitartásra buzdították társaikat: „Egy mindnyájunkért és mindnyájan egyért“ volt a jelszó mindaddig, míg a memorandum kivánt fizetés emelést a betérjesztett módozat szerint be nem váltja a kormány.

A higgadtabb vasuti tiszték fejökét csóválták, míg a fiatalokra, az altisztek, mozdonyvezetők, konduktorokra futótűzként átragadt a lelkesedés és hivatkoztak arra, hogy semmiféle testületnek nem áll annyi fegyver a rendelkezésre, mint nekik; t. i. a vasut meg a táviró. Felszóltották rengeteg sok táviratban az összes vasuti tisztéket és egyéb személyzetet, hogy az april 20-án tartandó kongresszusra Budapestten okvetlenül megjelenjenek, ne kérjenek szabadjegyet, ne kérjenek szabadságot, hanem mulhatatlanul jelenjenek meg. A táviratok mint „üzleti távirat“ mentek el — írja érsekújvári tudósítónk — midőn ez iránt kérdést intézett a táviró tisztéhez vajjon nem lesz-e e miatt baj, azt mondotta a tiszt: Hisz a mi kezünkben van a huzal, mit csinálhatunk velünk. — És tényleg 38,000 ember, ennyi az államvasuti alkalmazottak száma, óriási erőt képvisel, kivált ha a forgalom két legnevezetesebb ágának úterét, a vasutat és távirót a kezükben tartják.

Nyitrán a sztrájk kezdetéről következőket jelenti tudósítónk e hó 20-áról:

Folyó hó 20-án reggel, amilyen mulatságos, éppen olyan kellemetlen meglepetésben részesültek a nyitriai állomáson. A vámháztól az állomás felé vezető járdán befordulva szokatlan jelenség tárult fel előttem. Az állomás előtt — máskor különben egykedvűen áldogáló fiakkeresek és hordárok izegtek-mozogtak, vitakoztak a történeteken. Közlebb érve hozzájuk, mindjárt tudtam mi van a dologban. Azt is, hogy bizony ma aligha ülünk a Nyitra-lipótvári vasparipán s tisztában voltam a fiakkeresek s hordárok fejcsóválásával is, kik talán nem annyira a sztraj-

első osztályu kocsi, valószínűleg csupa figyelemből — az étkező kocsihoz van kapcsolva; hogy ne kelljen messzire mennünk; — ezután következik két másodosztályu kocsi és végre egy I. és II. osztályu orosz kocsi. Ennek a beosztásnak az a következménye, hogy a többi kocsi utasai, a szolgazsemélyzet, kalauzok, stb. kora reggeltől késő estig, vagyis éjfélt utánig az első osztályu kocsin ide s tova szaladgálnak, úgy, hogy nem tulzom, ha azt mondom, hogy nem mulik el öt perc sem, hogy valaki az I. osztályu waggon folyosóján keresztül ne menjen. Egyesek amellett nagy zajjal becsapják az ajtót. Ugy, hogy az ember ezen örökös dörömböléstől el sem alhatik, bármilyen fáradt is legyen, mások meg a másik szélsőségre esnek és nyitva feledek az ajtót és így a hideg a folyosóba beözönlik, innét a fülkébe. Azért egy I. osztályu utasnak mindig ki kellett meennie, hogy az ajtót betegye. Milyen kár, hogy egy ajtónállót nem vittünk magunkkal, aki egyebet se tett volna, mint az ajtót folyton nyitogatta és csukogatta volna. Egy idősebb angol ur, akinek a fülkéje az enyém mellett volt, valóságos anglus flegmával alavetette magát ennek a feladatnak, még pedig az egész utvonalon. Én segédkeztem neki, ahogy tudtam, pedig hát eléggé kellemetlen volt és elrontotta

kon tűnődtek, mint inkább az üres zsebüket sajnálták.

Benyitok az állomásra. A Perronon rendkívül mozgalmas az élet, nem úgy a vaspályán. Itt általános a szünetelés. A gőzmasinák prüszkölése, a tolatások zaja nem hallatszik. Semmi jel az indulásra. A Perronon ennek megfordítottját látjuk. A csendesebb, higgadtabb járás-keleşhez szokott vasutasok, járnak-kelnek az utasok is s egy központ felé törekszenek: a forgalmi irodába. Innen várják a mentő hirt, hogy indulunk. De csalatkoznak. A forgalmi tiszt kijön eme lesújtó hírrel; hogy a vonatok nem indulnak sem Galgóc, sem Érsekújvár, sem pedig Tapolcsány felé. Takarodót fujnak a portások, a fiakeresek uraikhoz sietnek e kellemes hírrel, nem úgy az utasok. Ezek csoportokba oszolva más menetrenden törnek a fejüket. Utazzanak akár „perpedes Apostolorum” is. A szatirikus megjegyzések sem hiányoznak, különösen olyan utasokat traktálnak velük, kik mint Hercules a válaszon uton, — a Perronon föl-alá sétálnak aggodva üzleti ügyeik lebonyolítása miatt. Némelyek még reménykednek, de a remény utolsó szikrája is kialszik bennük, mikor hallják, hogy bizony délelőtt nem indul vonat.

A vasut Nyitrán.

Nyitrán a vicinális 20-ától 23-áig teljesen sztrájkolt. Az első nap a beérkezett altisztek, mozdonyvezetők, konduktorok vígan mulatoztak a vasuti étkezőben kalapjuk, sapkájuk mellett virágbokrétá díszlett és poharazás mellett énekeltek a „Hazádnak rendületlenül.” — Lázítás nem volt. A tisztok cigarettázva fel és alá sétáltak, nyilván tetszett nekik a soha nem érzett szabadság. Csak az állomás főnök, az aranygalléros Hradil Ferenc állt szomorúan, mert ő közel 40 évi vasuti szolgálata alatt ilyen nem tapasztalt. Mint testestől, lelkesítő vasuti fájlalta a veszteséget, amit az állam szenved, és mint ember szívzorongva gondolt az érzékeny csapásra, mely a sztrájkolókat érheti. — Más napra és ápr. 22-ére az idegen vasutak elszéledtek, nyilván elfogyott a pénzük. Ápr. 22-én délután 2 órakor ment az első csakis három kocsiból álló vonat Nyitráról Ujvárra Hradil állomásfőnök és Stutz János főmérnök vezetése alatt. A vonatot Farkas főhadnagy vezetése mellett 26 szuronyos honvéd kísérette, kik éles tőlénnyel voltak ellátva. A széjjel eresztett kősa hírek folytán a vonat előtt egy négy munkás által hajtott járvány ment, hogy a vonatot baj ne érje. Négy órakor értek Ujvárra, honnan fél nyolc órakor értek Nyitrára. Ez alatt itt mintegy 800 főre szaporodott tömeg várta a visszatérő vonatot a nyitrai állomáson az érkezéket harsány hangon megéljenzették. A vonat néhány elkésett utast hozott magával, meg a postát. Ezekről megtudtuk, hogy a fővonalon Budapest és Bécs között a vasuti ezred katonái eszközlik a forgalmat. Magában Érsekújvárot 63 katona őrizi az állomást a támadás ellen, de hála Istennek nem kellett tartani semmitől.

az egész utazásunkat. Nem lehetne-e ezen a bajon valami módon segíteni? Tán úgy volna segítve, ha az étkező kocsit a közepébe ekelnék be a négy waggonból álló vonatba.

A Baikal-tóttól egészen Dalny-ig az orosz express vonaton mentünk. A háló kocsikat kényelmeseknek találtam. A fülkék és folyosók szélesebbek, a kiszolgálás figyelmezőbb, a konyha jobb, változatosabb és gazdagabban ellátva, mint a nemzetközi vonaton. A közlekedési biztos (chef de train) figyelmes és előzékenysége a 7 napi utat az utazó közönségnek kellemessé tette és mindenféle igényeket kielégített, vagy kellő utmutatással készségesen szolgált. Minden téves információt kikerülve, mint például: A horaire d'été (Nyári menet) du transibérien 1903. évi kiadásában a 35. lapon ez áll: Érkezés Dalny-ba minden szerdán és szombaton reggel. Csatlakozás a gőzösvonalhoz Dalny, — Nagasaki és Dalny — Shanghai felé; ahol szóról-szóra ez olvasható: „les départs et les arrivées des vapeurs correspondent aux arrivées et aux départs des trains sibériens et egy új kiadása a Plan d'été-nek (Nyári menetrend.) a mely csak Mandzsuriában lón az utazók közt kiosztva, azt mondja a 11. lapon, hogy: „départ des paquebots pour Nagasaki,

Kimerült vasutasok.

Ma szombaton, d.-e. 10 órakor úgy volt tervezve, hogy újból elindul egy vonat Nyitráról Érsekújvárra egy főtiszt vezetése alatt. A vonathoz Visky Ágost főhadnagy parancsnoksága alatt egy 26 emberből álló honvédszaksz lón kirendelve, amint azonban a déli órában az állomásról telefonálják lapunknak, ez a tervbe vett vonat elmaradt, mert a fővonalon az a néhány személy, aki a forgalom felvételére vállalkozott, előző két napon teljesen kimerült és ennek következtében beszüntette a szolgálatot. S így az apr. 21. és 22-én nagynehezen nyélbe ütött s amugy is csak egy-egy legszükségesebb vonatra szorított forgalom ápr. 23-án teljesen megszűnt. — Ugyancsak telefonon jelentik lapunknak, hogy holnap, vasárnap Pozsony felől Lipótvárnak egy katonai vonat fogja felvenni a közlekedést, mely ott e három nap alatt teljesen szünetelt. — A Tornóc és Vág-sellye között megállított s őrizet nélkül maradt tehervonatot kirabolták.

A legújabb strájk-hírek.

Tisza István gr. miniszterelnök Bécsbe utazott és ma szombaton ő felségénél kihallgatáson jelentkezett. E kihallgatásról az a hír terjedt el a délelött folyamán városunkban, hogy Tisza István beadta lemondását. Délutánig, illetőleg lapunk zártáig, e hirt nem erősítették meg; de nem tartjuk valószínűnek, mivel újabb, 22-én, megjelent ő felsége parancsa, hogy mindazok, akik vasuti szolgálatban jártasak, akár a közös hadsereg, akár a hadi tengerészet, akár pedig a honvédség kötelekbe tartoznak, 24 óra alatt csapattestükhöz bevonulni tartoznak. Tehát az összes vasutasok mozgósítva lőnek és most katonai fejevelem alatt tartoznak teljesíteni postgári köteleességeiket.

Fent említett hírnöket, hogy a vasut vezető személyzet kimerülés folytán képtelen a forgalom továbbfolytatására vasuti körökből oda egészítik ki, hogy a vonatvezető mérnök urak inkább életük biztonsága miatt vonakodnak a szolgálattól. Több helyen ugyanis jelenségek merültek fel, melyek a közlekedő közegek életbiztonságát veszélyeztetik. — Annyit ugyanis meg kell adni, hogy az ilyen kirándulás nem csak bátorságról tesz tanuságot, de a vasuti munkások izgatott hangulata folytán valóban életveszélyes. Egy kiránduló a Nyitráról e hó 22-én indult vonaton azt mondta: Egyszer megtettem, de másodszor nem kérek belőle.

Ujdonságok.

Áthelyezés. Csikszeredai Gező Aladár főhadnagy Nyitráról Lévára, Hacksch Ödön hadnagy pedig Léváról Nyitrára lón áthelyezve.

Shanghai — le même jour. (A postahajó Nagasaki és Shanghai felé indul ugyanaz nap.) Ez valótlan és nagyon is félre vezetheti az utast. Ami száz eset közül hetvenszer meg is történik; a többi 30% csak a véletlennek köszönheti, hogy az előbbieket sorsára nem jut. Az igazság pedig az, hogy a két kirendelt gőzös a Mongolia és Mandzsuria csak egyszer indulnak hetenkint a meghatározott helyre és pedig az egyik gőzös szerdán délben Sanghaiba, a másik pedig minden szombaton délben Nagasakiba.

Ezt tartsa szem előtt minden Szibérián keresztül utazó utas. Ha ez a Plan d'été-ben világosan benne volna, akkor a Sanghaiba utazók úgy csinálnák a dolgot, hogy csak szerdán reggel és a Japánba utazók pedig csak szombaton érkeznének Dalnyba. Az első vonat indul Moszkvából szerdán, a másik szombat este — eddig csak két express vonat van. A keletkinai vasuti társaságnak az ágense, (a hajók is a társaságé) egy szeretetreméltó előzékeny orosz, a Plan d'été helyes szövege által mindenféle kellemetlen félreértésnek az elejét vehetné. Sőt nem egyszer a kárpótlást is megtakaríthatná, a mely sokszor elkerülhetlen. Például a hajón, melyen Nagasakiba utazam, volt három hölgy és négy ur, akiknek közvetlen menetjegyük volt Shanghai felé.

A póttartalékosok csalódása. A febr. 1-től szolgáló honvéd-póttartalékosoknak mára kilátásba helyezett szabadságolása a sztrajk miatt egyelőre elhalasztott.

A hétfői buzaszentelési körmenet ömeltőségének a püspök urnak magas elhatározásából a piaristák templomába fog indulni s a buzaszentelés szertartása ott fog végbemenni. Együttal megjegyezzük, hogy ezen elhatározás a jövőre is egyszer s mindenkorra szól.

A nyitrai oltáregylet május hó 1-én tartja ez évi rendes közgyűlését, Bende Imre püspök ő méltósága elnöklése alatt. Az egylet a jelen évben 18 szegény templomot, illetőleg kápolnát ajándékoz meg egyházi ruhákkal és templomi szerekkel, melyek a közgyűlés alkalmával a nyitrai katolikus kör helyiségében ki fognak állíttatni. E helyen egyttal megemlítjük, hogy egy magát megnevezni nem akaró jótévő e napokban az egylet céljaira 10 koronát adományozott.

A posta közlekedése. Még az az egy jó, hogy a posta nem hagyott bennünket cserben. Azt meg kell adni, hogy a postások a körülményekhez képest derekasan hozzáálltak a munkához. Ápril 20-án délután már repült egy carriol Nagy-Surány felé, mely a levelpostát Budapest felé volt szállítandó. A küldemények Nagy-Surányból Érsekújvár—Komárom felé indítottak, honnan gőzhajón Budapest és Bécs felé, akárcsak 60 évvel ezelőtt. — Ápril 21-én posta-carriolok repültek Galgóc, Tapolcsány, Verebély felé, úgy mint anno dazummal, mikor a vicinális még vágyaink netovábbját képezte.

Országos nemzeti zarándoklat Lourdesba. A Boldogságos Szűz Szeplőtlen Fogantatásáról szóló hittétel ötvenedik évfordulója alkalmával, a Szeplőtlen Fogantatásról elnevezett budai Mária Congregatio, a bibornok Hercegprímás érsek ur Ó Eminenciájának fővédnöksége alatt és főpásztori áldásával f. évi aug. 21-én országos nemzeti zarándoklatot indít Lourdesba, melyen az ország minden katolikus részét vehet, ha ebbéli szándékát legkésőbb augusztus hó 5-éig főtiszt. Thym Adolf congregatioi praeses és a budai katolikus kör főtitkárával bejelenti és a részvételi feltételeknek szabályszerűen megfelel. Részletes programot ugyanott kapható. Az egész ut 14 napot vesz igénybe és kerül az I. oszt. 480, a II. oszt. 375, a III. oszt. 215 koronába 8 napi ellátással. Olyan III. oszt. utasok, kik ellátást nem kívánnak, csak 185 koronát fizetnek. A kath. közönség, különösen a Mária társulati tagok fölkéretnek, hogy a zarándoklatnak minél szélesebb körben való terjesztése által a jó ügynek hasznára váljanak és így közvetve hozzá járuljanak ahhoz, hogy a Bold. Szűz grottájánál a magyarok tekintélyes számban megjelenjenek az Ó nagyobb dícsőségére. A rendezőség nevében: Fieber Henrik a Szent Imre kollégium prefectusa, Thym Adolf a budai kath. kör titkára, dr. Sebők Imre főreáliskolai hittanár.

Ingyen tej Nyitrán. „A nyitrai ingyen tej jövőjének megszilárdulása mindinkább több biztosítékot látszik nyerni. Az intézmény célja és eddigi működésének nagy hordereje városunknak egy emberszeretetről é

Ahelyett azonban, hogy a Dalnyban a következő szerdaig várjanak, inkább szombaton, megérkezésük napján, midőn Nagasakiba érkeztek, a következő gőzössel Shanghai-ba utaztak. Azonban, a keletkinai (orosz) vasuti igazgatóságtól reklamáltak az utiköltség összegét, a mely az utóbbi vonalra szólt. Az ágens beszélt nekem, hogy kétszer is vitatkozott e miatt az utasokkal, és hogy igen köszöni nekem, hogy én olyan nyugodtan veszem a dolgot. De én megsajnáltam azt a szegény embert és egyszersmind egy jó tanácsot adtam neki, amely egyszer s mindenkorra a szenvedésnek véget fog vetni: az utiterv helyes fogalmazása, de ha nem csupán *pro toto interno*; hanem rövid idő alatt, ezt köröztetni kellene az internationalis háló-kocsik-társaságának az ágenseivel Európaszerte. Csak e módon kerülhetik ki az utasok a kellemetlen helyzetet, hogy négy hosszú napig Dalnyban ne unatkozzanak, mikor az ember ezt az időt sokkal inkább otthon, a családja körében töltene.

(Német eredetiből.)

aldozatkészségéről előnyösen ismert polgárát arra, indította, hogy ajánlatot tesz, miszerint az ingyentej céljaira alkalmas házat épít és azt az intézménynek ajándékozza azon esetben, ha az építkezésre alkalmas telek rendelkezésére bocsájtatik.

Ugy értesülünk, hogy az intézménynek ez időszaki vezetője dr. Thuróczy Károly egy kérvényt nyújtott be városunk képviselőtestületéhez, melyben az iránt folyamodik, hogy a város tulajdonát képező az Erzsébet-uton — a honvédlaktanya mellett — fekvő, jelenleg üresen álló telekből 80 □-nyi területet az ingyen tejnek adományozzon.

Nem kétértelműnk abban, hogy a képviselőtestületnek tagjai ezen emberbaráti célokat követő intézménynek állandósítását biztosító telekadományozást megtagadni nem fogják. Hisz első sorban nemes emberbaráti feladatuknak felelnek meg, midőn a város szegénysorsu lakosságának nyomorát enyhíteni segítik. De különben is az értéket alig képviselő terület elajándékozásaért az Erzsébet-ut jelenleg legkietlenebb részének szépítését elősegítik, ami különben belátható időközön belül aligha fogna bekövetkezni, mert a telek mellett elvonuló utcánk tervbe vett kiszélesítésével a város telke annyira megsűkül, hogy az más, mint a szóban levő építkezés céljaira alkalmas nem lesz. Így tehát a város képviselőtestülete egy értéktelenné mondható telek adományozásával a város ezen jótékony intézményének felvirágzását és megszilárdítását fogja előmozdítani.

Teheti pedig ezt annyival inkább, mert ha ez ingyentej egykor létezni meg is szűnik, városunk területén bizonyos létesülmi fog valamely ehhez hasonló intézmény, mint p. o. leves kiosztó, melegedő szoba stb. és az ilyeneknek a már meglévő hajlék alkalmas otthont fogna nyújtani.

Meghívó. Narancsics Julia cs. és kir. tábornok árva által városunk árvái javára rendezett jótékony célú ifjúsági hangversenyre, mely Nyitrán, 1904. május hó 7-én fog az „Arany Szarvas” szálloda dísztermében megtartatni. Kezdeté este 6 órakor.

Hangverseny a nyitrai főgimnáziumban. A helybeli főgimnázium ifjúsága f. évi ápril hó 30-án (szombat) saját zenekőre javára jótékony célú hangversenyt rendez a következő műsorral: 1. Nyitány a cremónai hegedűsből Hubay Jenőtől. 2. Tarogató hangok, melodráma. 3. Vegyesénekkar. 4. Az ember tragédiája XII. szín. 5. Nagybögőszó. 6. Tuzsitus-Muzsikus, monológ. 7. Vegyesénekkar. 4. Automata-gépek termében, egyveleg zenekarral. 9. Hol a herceg? Vigjáték a diákeletről. 10. Rákóczi-induló. Ének és zenekarral.

A tormosi tűzkárosultaknak a legelső anyagi segélyt, mint mindig, úgy jelenleg is Bende Imre püspök ur ő méltósága nyújtotta, a ki ismert jóságos szívének és atyai gondoskodásának ismételtén adva kifejezést, uradalmi pénztárnoka útján 400 koronát osztott ki a tűzkárosultak között, aki azt a községi előjáróság jelenlétében a károsodás mérvéhez és arányához képest könnyezve és imára összekulcsolt kezekkel megjelent tűzkárosultak között a szívszorulásig ünnepélyes meghatottsággal szétosztott. — azonkívül pedig 3 jobb módú gazdának elégett házuk újból felépítéséhez szükségletű több ezer db téglá adományozását az áldott szívu püspöknek kiemelték. Az ily röntöni szelvényben részestű tűzkárosultak zokogva rebegtek bálát nyomorukban segítségükre siető atyai jóságú püspöküknek.

Ingyen-tej ház! Engel József nyitrai gabonakereskedő, a ki már számos ízben adta bőkezűségének bizonyosságát, most ismét egy jótékony célra tett adomány — ígéretével érdemelte ki a közdicséretet. — Az „ingyen-tej” intézménynek állandó helyiségre léven szüksége *Dr. Thuróczy Károly* főorvos, mint az intézmény vezetője, ezt a kérdést főlemeltette *Engel Józsefnek* is. Engel J. pedig azonnal kijelentette, hogy ő kész egy házat a saját költségén fölépíteni, ha szükséges telket megszerzi. — *Engel J. K.* már be is adományozta a képviselőtestületnek.

laktanya déli oldalán az igazságügyi palota, és az Erzsébet-ut között fekvő, most felerakódó helynek használt telket kerü ajándékol. A folyamodványban meg van említve az is, hogy a telek és a fölépítendő ház, az ingyentej intézményének megszűntése esetén, ismét csak valamely, — a város által meghatározandó jótékony célra használtassék. — A városi képviselőtestület alighanem egyhangulag fogja ezt a kérelmet teljesíteni, és Engel Józsefnek a nemesiellkü adományért köszönetet szavazni.

Trencsénváros husvétii ajándéka.

A híres trencsénvári vár, melyet 1412-ben elvesztett a város, most ismét visszakertült Trencsén tulajdonába. A várron mostanig D'Harcourt Ifigenia grófné volt, aki azt most harminc hold legelővel és nyolc hold szántófölddel együtt Trencsén városának ajándékozta. — Timeo, Danaos et dona ferentes.

Nemzeti örökfejtés Farkasdon

Ápril. 11. úgynevezett Büfny-ünnepül, melyet nem tart meg sem a keresztény, sem az zsidó, csak a hivatalnok, amennyiben jól esik neki egy kis pihenés. — erről az ünnepül farkasdi tudósítónk a következő józú intermezzót írja:

A község háza, iskolák és egyes magánházak fölött nemzeti zászlók lengtek. Két hazafias érzelmű esküdt, a kit alakjuknál fogva Kővérinek és Soványinak nevezhetünk, keveselven ezt a nagy napon és olyat cselekedett, a melyt még nem jegyzett fel Clio az áprilisi krónikákban. Miképpen esett is meg a nagy dolog. Ott voltak ők a szokott időben a község háza és látták, hogy mi sem történik a nevezetes nap emlékének dicsősítésére, elhatározták tehát, hogy előjárói minta erőkísérőként rendeznek saját lovakkal között. Egy kocsi és két pár ló állították ki a város „lógerhausi placra” oly formán, hogy két ló elől, kettő hátulról lett beakasztva a vontatáshoz. A kocsi fenekeben a bíráló bizottság örködött éber szemekkel. Távoltság volt kitzve: a Kornoshoz címzett fűszerestől, Kaparási Károly boltosig. Történeti igazság kedvéért megjegyzendő, hogy az első próbatételnél Soványi úrnak „hasonszenvi bajban” szenvedő lovai győztek. Ez történt, mert hamarabb lettek az induláshoz szólítgatva, mely igazságtalan eljárást a nagy tömegbe gyűlt nép is észlelvén, új próbatételt rendelt el. A második allaktázásnál Kővéri úr lovai győztek, mely után a bíráló bizottság visszavonult a fogadásban levő 5 liter karcos közös elfogyasztása céljából. A nép pedig újjongott az igazság kiderítése után, büszkék előjáróikra és egyben erősen feltették magukban, idők jártával is csak olyan értelmes esküdt urakra adni szavazataikat, a kik a község háza kívül is a szép példákkal előjárának s mi a fő, van alapos érzékük a nép sportüzelméi iránt.

Szomorú kimenetelű sztrájk

Lapunk egyik előző számában hírt adtunk arról, hogy az érsekújvári rendőrök felmondták a közbiztonság szolgálatát, s mindnyájan sztrájkba léptek. Ezen sztrájknak — a rendőrök részéről — mint előre jeleztük, szomorú vége lett; mert a város rendőrkapitánya a sztrájkoló rendőröket egytől-egytől elbocsátotta a szolgálatból s más vidékről új személyzetet alkalmazott Érsekújvár, város szolgálatában.

A római magyar zarándoklat

mely Kompánék József, sztriciai esp. plébános ur vezetésével indult az örök városba, mint egy résztvevő az utról értesít, összesen 200 főből áll és e hó 12-én szorongósen, minden baj nélkül lépte át Cormonsnál az olasz határt. Buon viaggio!

Vasuti strájk. Egyik vidéki tudósítónk így ír: Strájkról már sokat olvastam, és hallottam beszélni, de az azzal járó kellemetlenségről még hozzávetőleges fogalmam sem volt, a míg arról e hó 20-án a nyitrai vasuton meg nem győződtem. A fenti napon reggel 1/26-kor a bélici állomáson szálltam fel a vonatra, a hol a főnök figyelmeztetett, hogy a délutáni vonattal még talán vissza jöhetnek, de az estivel már aligha, mert a vasut strájkol. A főnök ezen jóakaró figyelmeztetésére alig hallgattam, mert a vasuti strájkot lehetetlennek képzeltem. Tapolcsányban a kalauz már kárörvendve beszélt az utasoknak, hogy a strájk már a nyitrai vasuton is kiütött, mert a reggeli vonat Privigye-felé már nem indult el, amiről a szomorfalvi állomáson meg is győződünk, az alsó vonat nem volt ott. Már ezen az állomáson is meglátszott a személyzet, hogy rossz dologban tőri a fejét, de a vonatot mégis elindították. Azonban az üzbégi állomás előtt egyszerre megállott. Mi baj? Semmi — volt a fele-

let — strájk! a vasut és ki boszankodva, ki meg nevéve azon kezdett tündönni, hogy mit csináljon ott a mező közepén? Az utasok közül többben ezen okos gondolatra jöttek, hogy megkérlelik a kalauzt, hogy legalább Nyitraig vontassa a vonatot. „Nohát hogy az urak itt éhen ne haljanak, Üzbégig elmegyünk, de tovább egy tapodtat se — volt a kalauz büszke felelete. — Így szerencsésen eljutottunk Üzbégre. Itt a vasutiak már ünneplő ruhában fogadták az érkező vonatot, az egyszerű paraszt utasoknak pedig sehogy se ment a fejükbe, hogy ők azért nem utazhatnak Galgóc felé, mert a vasut strájkol. Persze ő előttük eddig a strájk fogalma teljesen ismeretlen. A Nyitra-felé utazók közül többen már egymástól tudakozódtak, hogy Nyitra-Üzbégtől mennyire esik, hogy gyalog induljanak Nyitrára; mások ismét könyörgtek a kalauznak, hogy még legalább Nyitraig vigye őket a vonat és a kalauz jó szíve ismét engedett a kérésnek. A vonat elindult, de csak Nyitraig. Így nagynehezen Nyitrára jöttem. A nyitrai állomáson se fiakker, se omnibus nem volt, nyilván azért nem, mert a vasuti személyzet úgy informálta a fiakkereket, hogy a felső vonat sem jön be Nyitrára.

Uj menetrend a nyitra-völgyi vasuton. Május 1-ével részben megváltoztatott új menetrend lép életbe a Nyitra-völgyén, amennyiben az általunk már említett két új személyvonattal fog szaporodni a forgalom. — A két új vonat csak Érsekújvár és Nagy-Tapolcsány közt fog közlekedni és menetrendje a következő:

Lefelé.	
Nagy-Tapolcsány ind.	4:40 reggel
Ludány	4:56
Szomorfalva	5:17
Vicsáp	5:23
Üzbég	5:40
Kajsa	5:48
Nyitra érk.	5:58
Nyitra ind.	6:04
Ivánka	6:20
Nagy-Kér	6:33
Komjáth	6:46
Ondrohó	6:55
Nagy-Surány	7:10
Bánkeszi	7:18
Érsekújvár érk.	7:30
( ) ind. Bpest felé)	7:48 (gyorsv.)
(Bpest érk.)	9:40
Felfelé.	
(Bpestől ind. szem. von.)	9:25 reggel
(Érsekújvár érk.)	12:42 délben
Érsekújvár ind.	1:28
Bánkeszi	1:40
Nagy-Surány	1:53
Ondrohó	2:03
Komjáth	2:14
Nagy-Kér	2:26
Ivánka	2:42
Nyitra érk.	2:57
Nyitra ind.	3:06
Kajsa	3:13
Üzbég	3:25
Vicsáp	3:42
Szomorfalva	3:51
Ludány	4:10
N-Tapolcsány érk.	4:27

A többi vonatok új Érsekújvár, mint Privigye, valamint Lipótvár felé valamennyien megmaradnak, úgy hogy az új két vonat folytán a régi személyvonatokból egyetlen egy sem marad ki. S egyuttal megmarad változatlanul eddigi menetrendjük is. — A két új vonathoz a Zsitva-völgye nem kap csatlakozást, úgy hogy Nagy-Surányból Aranyos-Maróth felé csak a régi vonatok fognak közlekedni a régi menetrenddel. — Ismételve hangsúlyozzuk, hogy a két új vonat csak május 1-ével lép életbe.

Sorozás Nyitra-megyében.

Folytatólag hozzuk a vármegye területén újabb eszközölt fősorozás eredményét: *Szenicen* felhivatott 998, besoroztatott 135, póttartalékba 22, fegyverképtelen 156, távolmaradt 361. — *Püstyében* felhivatott 518, besoroztatott 86, póttartalékba 18, fegyverképtelen 87, távolmaradt 102. — *Nyitra* (járás) felhivatott 994, besoroztatott 236, póttartalékba 40, fegyverképtelen 163, távolmaradt 155. — *Nyitra* (város) A sorozáson megjelent 125, ebből bevettek 27-et.

A városi tégláégető körkémence.

Nyitra város képviselő-testülete a városi építkezések sikeres előmozdítása szempontjából elhatározta, hogy a tulajdonát képező körkemencét házi kezelésbe veszi és minden lehető elkövet arra nézve, hogy a jó minőségű és olcsó téglagyártás által annak régi jó hírre visszaállítsa.

sék. Szolgáljon az építkezők tájékoztásul a ma értesítés, hogy a v. körkemencében előállított I-ső osztályú kitűnően kiégetett fali téglá ezer darabja 22 korona árban Május hó 1-től lesz a forgalomnak átadva és hogy az eladásra vonatkozó téglautalványok a hivatalos órák alatt a v. számvevőségénél lesznek átvehetők a melyekre a v. pénztárnál eszközölt fizetések után a téglá a v. körkemencében lesz kiszolgáltatva.

Nemzetközi nagy lóvásár Érsekújvárott a folyó 1904. évben május hó 1-én d.-u. és 2-án tartatik meg. Az érsekújvári vásárok Magyarország legkeresettebb lóvásárai. A legkitűnőbb hazai tenyésztők itt szokták eladni lovaikat. A vásárra hozott lovak száma rendszeresen meghaladja a 3000 darabot. — Kaphatók itt betanított négyes és kettős uri fogatok, háti lovak, igaz lovak és különböző korú csikók. Lakások és istállók az érsekújvári rendőrkapitányi hivatalnál rendelhetők meg.

Felvétel a tanítóképző intézetbe. A lévai m. kir. állami elemi iskolai tanítóképző intézet I. osztályába az 1904/5. tanévre 30 növendék vétetik fel. A felveendő növendékek közül egész köztartásban (havi 24 K.) részesül 4 növendék; $\frac{3}{4}$ köztartásban 6 növendék, $\frac{1}{2}$ köztartásban 10 növendék. Havonként 20 K. ösztöndíjat kaphat 1 növendék, 15 K.-t 2 és 10 K.-t 4 növendék. Felvételnél oly róm. kath., ev. ref., ág. ev. és izr. vallású ép testű tanulók, a kik életük 14-ik évét már betöltötték, de 18 évesnél nem idősebbek, s a polgári vagy középiskola IV-ik osztályát sikeresen bevégeztek. A folyamodványok beküldésének határideje május hó 31. napja. A nmélt. vall. és közokt. m. kir. miniszter urhoz címzett s az alulírt igazgatóságokhoz küldendő egy koronás bélyeggel ellátott kérvényekhez csatolandók: 1. Születési bizonyítvány. 2. Iskolai bizonyítvány a megelőző iskolai évről és a f. évi I. félévi értesítő. 3. Tiszti orvosi bizonyítvány. 4. Hiteles községi bizonyítvány a szülőik vagyoni állapotáról, a családfő polgári állásának és a keresékeptelen kiskorú gyermekek számának feltüntetésével. Azok, akik a polgári vagy középiskola IV. osztályát most végzik a IV. osztályról való bizonyítványukat tartoznak pótlólag június 29-ig beküldeni. A ki bizonyítványát eddig az ideig be nem küldi, annak a folyamodványa figyelembe nem vétetik. Más intézetből felsőbb osztályba csak kifogástalan magaviseletű s jó előmenetelt tanúsító növendékek vétetnek át s állami intézetből csak az esetben, ha a szülőik állandó tartózkodási helyéhez intézetünk nem messze fekszik. A növendékek szállásért (fűtés, világítás, mosás) havonként 10 koronát s az étkezésért havi 24 koronát fizetnek s így a kinek semmi állami kedvezménye nincsen, annak az ellátása havonként 34 koronába kerül. Léva, 1904. márc. 30. — Pethes János, igazgató.

Irodalom.

Acsády története.

XX.

(Mária Terézia társadalmi és állami politikája Magyarországon. Ráfogás, hogy az országot elnémetesíteni vagy mint egyszerű tartományt Ausztriába bekebelezni akarta volna. Tisztelte a magyar korona önállóságát és a magyar nemzet iránt való hálás szeretetének, melyet élete végéig hangoztatott, megfélemltetéi.)

(Folytatás.)

Mivel akkor még a nemzetiségi eszme tudata teljesen hiányzott nekik (hiszen csak a napoleoni háborúk után hirdette Kőlcsey, hogy nyelvben él a nemzet!) s máskülönbön is csak a rendes történeti törvény az, ami akkor a magyaron teljesedett. E történeti törvény szerint az idegen műveltségi áramlat, mely hirtelen támad meg egy nemzetet, rendszeren nyelvét hódít. Gondoljunk pl. csak a humanizmus virágzására Európában s nálunk Mátyás király udvarában, nemde latin volt az? Ez a folyamat ismétlődött M. Terézia korában az átvett nyugati kultúra kapcsán, mely csak idővel változott át a nemzeti kultúra emelőjévé. De azzá aztán át kellett változnia. Mivel az egész nemzet nem merült és nem merülhetett álomba, az idegen külső alatt folyton ott rejtőzött a nemzeti lélek, mely végre is föléje kerekedett s az idegen kultúra használható elemeit teljesen nemzetivé alakította át.

Ime ezt a szükséges kulturális folyamatot mondja Acsády tervszerű németesítésnek, a mai

szólás szerint. Olyasmit visz bele tehát abba a korba, amiről akkor egyáltalán nem volt szó s vádat emel oly pontban, melyért az akkori nemzedék éppen dicséret illeti. Művelődni akart az s haladni. Különben pedig nemcsak M. Terézia uralkodásának első felében nem terjedt oly kikiáltott módon a németesítés, hanem még a Ratio (1777.) utáni időről is azt mondja Marczali: „Kivéve a szorosán vett tudós és a főnemeli, vagy tisztviselői köröket, még sem igen terjedt akkor a német nyelv. A köznemesség zöme megmaradt a magyar és latin nyelv mellett”. (I. m. 305. l.)

Amiként pedig ezzel, úgy vagyunk Acsády-nak azon politikai vádjával is, hogy M. Terézia a császári rendszer szellemében politikailag egyszerű tartománynak, gazdaságilag Ausztria gyarmatának tekintette volna Magyarországot; továbbá hogy a főuri világ a császári rendszer vakeszközévé lett s hogy a királyné a nép egyik részét vallásából, a másikat nemzetiségéből akarta kiforgatni stb.

Marczali Henrik szakszerű fejtegetései után (id. monografiájából) tudjuk, hogy mindez a vád alaptalan ferdtetés; amennyiben ellenkezőleg a királyné mindig szerette a magyar nemzetet s kárát semmi tekintetben sem akarta. Igaz meggyőződéssel mondhatta azért halálát megelőző napon (1780): „Esterházy! én meghalok, de mondja meg nemzetemnek, hogy hálával gondolok reá még utolsó perceimben is”.

Mária Terézia valóban igazat mondott s ha a látszat első tekintetre ellene szól is; ha sok, kivált későbbi intézkedése az alkotmányosság színezetét nélkülözni látszik, annak megvan a kellő magyarázata, anélkül hogy a fentebbi kiéleltett vádoknak helyt kellene adni. Mária Terézia politikájának ilyen magasabb s teljesen érthető szempontból való magyarázata jellemzi Marczalit.

Mária Terézia korszakát ugyanis kormányzati szempontból két részre lehet osztani, az örökösödési háború idejére s az ezután való (1750 utáni) időre, amidőn a háború alkalmából szerzett politikai tapasztalatait kezdte érvényesíteni. A királyné kezdetlől fogva egyenesen német tanácsosai kedvé ellenére helyezte bizalmát a magyarokba, akik ez okból is teljes önfeláldozással viszonozták a bizalmat. Eleinte, az 1741. országgyűlésen, Acsády állításai ellenére, aki — mint hallottuk — már III. Károly alatt mondta elkorcsosodottnak a magyart, még teljes erejében látjuk a gravamenjeivel és nemzeti követeléseivel foglalkozó régi magyar virtust. „Ha az 1741. országgyűlés hangulatát tekintjük — írja Marczali — megtaláljuk benne mindazt, mi századokon át tartó hagyománya volt tanácskozásainknak. Rendkívüli érzékenységet mindenben, mi az ország jogait, különösen az idegen befolyás távol tartását illeti, nagy hajlandóságot gáncsolat keresni mindenben, mit a király tesz, a végtelékig menő bizalmatlanságot a tanácsosok ellen”. (82. l.) Napló szerű leírását bírjuk ennek az országgyűlésnek Kolinovicstől: Nova Hungariae Periodus. Budaë, 1790.

Azonban az 1741. szept. 11-ki pozsonyi jelenet után, midőn a királyné személyesen fordult segítségért a rendekhez, egyszerű minden sérelméről megfélemlkeznek s fegyvert fognak M. Terézia megmentésére. Ekkor már nem kevesebb forgott kockán, ha az európai hatalmak sikeres háború esetére valóban csak Ausztriát és Magyarországot hagynák meg a királynének, mint teljességgel magyar királynővé tenni a császárok örökösönőjét s a magyar nemzettel foglaltatni el Európa politikájában azt a helyet, melyet addig a Habsburgok összes monarchiája töltött be. Már elő is készült a királynét, kivált Esterházy József, arra az időre, midőn hű magyarjai közt Budán fog lakni. De a magyar fegyver, éppen az által, hogy megmentette a királyné örökségét, a nemzetnek ezt a tervét semmisítette meg. M. Terézia a nyert esaták után Bécsben maradt, ősei központjában s hogy a dolog így történt, ezt is megérthetjük. „Nem jó szolgálatot tettek az igazságnak — értelmezi Marczali — s így nemzetünknek azok, kik valami udvari ármányra, a német tanácsosok rossz-akarására igyekeznek visszavinni a magyar állami eszme elhalványulását az örökösödési háború után. A tény az, hogy az akkori viszonyok közt a magyar királyság még sem nyújtott elegendő basist a dinasztia hagyományos hatalmi igényeinek keresztülvitelére. Nem a római császári cím elsősege dönt a magyar királlyal szemben, hanem a magyar korona országainak elmaradottsága Bécshez, Ausztriához, Csehországhoz képest. Ezen a királynő minden rokonszenvre, hálája nem bírt segíteni Magyarországot biztos olalmat nyújtott, hanem Budán trónolni, egy oly

vidék közepén, mely csak most kezd felocsúdni a százados török járom után és ahol még minden pusztulásra és barbárságra emlékeztet, nagy lemondás lett volna akkor azon családra nézve, mely Bécsből, Prágából, Madridból és Brüsszelből századokon át igazgatta a kereszténységet”. (139. l.)

Tehát az örökösödési háború idején a legbensőbb volt a viszony a királyné és a nemzet között.

Ennél kihatóbb lett azonban ránk nézve az az új szervező politika, melyet M. Terézia az örökösödési háború után kezdeményezett birodalmában s amelyen tulajdonképp alapulnak az Acsády-fele megszokott vádak.

Az az uralkodási rendszer ugyanis, melyet a század haladó politikája kifejlesztett (felvilágosított absolutismusnak nevezik) s melyet a verseny kényeztetésénél fogva mindegyik államnak el kellett fogadnia, ha a többi mögött elmaradni nem akar, — az nem volt kedvező a történetileg kifejtett magyar alkotmányra nézve. Már pedig M. Terézia éppen háború alatt tanulta meg leggyőzhetlen ellenfelén, Nagy Frigyes porosz királyon, ismerni annak a rendszernek az előnyeit s el is határozta őt abban utánozni országai javára.

Frigyes valóban legyőzte a királynőt, elvette tőle Sziléziát s tagadhatatlan, hogy a porosz állam fegyvereinek ezen győzelmét közigazgatásának pontosság, financiáinak rendezettség készítette elő. Frigyes mint egyedüli ur rendelkezett hivatalnokaival, csakúgy mint katonáival. A két sziléziai háborúban nemcsak a porosz sereg jobb begyakorlása és fegyvezete győzött; az egységesen igazgatótt modern állam vívta ki az elsőséget a nagyobb nyers erővel rendelkező, de csak lazán szervezett, alkotó részeit össze nem olvasztó középkori rendi állammal szemben.

Ausztriában a miniszterek megszokták, hogy mindegyik kényekedve szerint intézkedjék saját szakában, tekintet nélkül a többire. Az egyes kancelláriák törődtek a saját országukkal, de nem az egészszel. Hozzájárult a nemzeti feltékenység, az osztrákok lehetőleg kiszorították a cseheket s mindketten a magyart igyekeztek háttérbe szorítani. (A császári rendszer!) Ez a laza szervezet többé nem tarthatta magát. M. Terézia elhatározta államát porosz mintára berendezni. Célja volt: a provinciális szellem helyébe az állami hatalmat erősíteni meg s annak központosító, irányát egyedül a fejedelemtől nyerő, hatása alá vetni az eddig széthúzó elemeket. Erkölesei tartalmat csak az által nyert ez a cél, hogy a fejedelem az új kormányrend által őre lesz az igazságnak és védője az elnyomottaknak.

Ha igazságosak akarunk lenni, mondja tovább Marczali, nem szabad felednünk, hogy a viszonyok kényszere erőszakolta rá M. Teréziára ezt a határozottan újító politikát. (147. l.) A főkérdés már most csak az, mennyiben ériatette ez az új politika Magyarországot? Mondom, ez ránk nézve a főkérdés; a felelet pedig az, hogy M. Terézia ezután sem gondolt arra, hogy Magyarországot mint egyszerű tartományt bekebelezze Ausztriába, „közjogi tekintetben hű őrzője, tisztelője volt a magyar korona önállóságának”. (308. l.) Eppen ő állította vissza hazánk területi épségét.

Birodalma újjászervezésénél egyedül az adózás emelése volt az, amiben Magyarországra is számtolt. Azonban tisztában volt azzal, hogy ebbeli „systemája” Magyarországra át nem vihető és sokkal inkább ragaszkodott esküjéhez, sokkal nagyobb halára volt kötelezve a nemzet iránt, semhogy arra gondolhatott volna, hogy nyílt törvénysértéssel kihívja annak ellenállását. (151. l.) Oly utat keresett tehát, mely sem eskübe, sem szerződésbe nem átköztött: egyenesen a nemzethez fordult s a rendekkel akarta elfogadtatni az adóemelését és úrbéri terveit.

CSARNOK

Az elefánthi pálosok.

Közlő: **Mittueh József.**

(Folytatás.)

Úgy látszik, hogy az elefánthi zárda a többi testvérzárda között legjobban volt biztosítva a törökök berohanásai ellen, talán távolabbi, erdők közti fekvése elzárta a törökök szeme elől, azért a török időkben ugyszólván meentsvára volt az összes magyarországi pálosoknak s feltékenyen őrzött irodalmi kincseiket is az elpusztulástól s enyészettől itt megóvták. Így valószínűleg a Jordanszky Kodex is, mely az Erdy Kodex után a legter-

jedelmesebb magyar az ő és új szövetséget tartalmazó kodex — az elefánthi kolostorból került a rend feloszlatása után Nagyszombatba Jordánszky Elek tinnini püspök birtokába. Iratásának ideje 1516—19; némelyek szerint Báthory László pálos az írója.

E zavaros időkben dacára, hogy meglehetősen biztosnak látszott a zárda a török pusztítástól, a zárdafőnökök — elrejtve védett helyekre minden becsesel bíró tárgyat — eltávoztak falai közül, a máriavölgyi kolostorba, a pálosok is elszéledtek s az üresen hagyott klostrom javait 400 frtért előbb Mossócy Zachariás váci püspöknek bérbe adták, utóbb mikor értesültek, hogy nagy veszély nem fenyegeti a zárdát és hogy az élelmi szerek elpusztításán kívül nagyobb kárt nem szenvedett, a máriavölgyi kolostorhoz csatolták. Sőt a XVI. század legutolsó éveiben újra visszatértek az elhagyott falak közé s régi méltóságába visszahelyezték.

Innen fejthető meg az, hogy a nyitrai káptalan egyik oklevelében¹ Somogyi Lőrinc 1597-ben mint szalakuszi és elefánthi plébános említették.

Ez akkor lehetett, midőn a pálosok tartva a török veszélytől, elefánthi kolostorukból eltávoztak, hogy az elefánthi hívek pap nélkül ne maradjanak, valószínűleg a szalakuszi plébános Somogyi Lőrinc biztatott meg az elefánthi plébánia adminisztrálásával.

Hogy milyen soká tartott ezen helyettesítés adatok hiányában biztosat nem lehet állítani hanem valószínűleg csak addig, míg a pálosok elefánthi klostromunkba vissza nem tértek.

Ez pedig történhetett 1597. végén, mert ekkor a pálosok megszorodtak egy tekintélyes, új taggal: Felnémethy Benedekkel, ki a nyitrai kanonoki stallumról történt lemondása után magára öltötte a pálosbarátok fehér ruháját és már 1600. jun. 2-án, mint az elefánthi kolostor perjele megjelenik a nyitrai káptalan előtt Elefánthi Zsófia 12 holdnyi földje ügyében, melyet 85 frtért a zárda részére zálogba vett.²

Ezen káptalan tagjai szintén szeretettel viselkedtek a pálosok iránt, ami abból is kiviláglik, hogy Novák Péter nyitrai kanonok 1600. febr. 19-én tett végrendeletében az elefánthi pálos házfőnököknek egy nagyobb fekete köpenyt hagyott.³ Ugyanezen évben Luka László és neje Elefánthi Zsófia 12 holdnyi f. elefánthi szántójukat a legeltetési és faizási joggal zálogba adják 85 frtért a pálos priornak.⁴

A vármegyei levéltár ezen évi s későbbi jegyzőkönyvei Elefánthot következetesen „kis utza”-nak mondják s a fölcserelés valószínűleg onnan ered, hogy a megye előtt megjelent nemesek, kik Elefánth egyik kis utcájában lakhattak, közelebbi lakhelyük meghatározása végett kis utcát említettek, amint az egyik feljebb szóva tett írásból is kitűnik.

1603-ban Kereszthury András eltiltja Elefánthi Lőrincet az alsó elefánthi birtoktól, ki viszont kijelenti, hogy azokat minden lehető módon védelmezni fogja.

Ezen Kereszthury András, ki mint az alsó elefánthi mostani templomnak megalapítója szerepel, rokonságba lépett az Elefánthi családdal, mert Elefánthi Judith volt a felesége, kinek révén aztán a f. és a. elefánthi birtokok ura lett. Nagy állásu, tekintélyes ember lehetett, mert 1616-ban már mint Protonotarius Domini Judicis Curiae említették s ő volt a később nagy szerepet játszó s Elefánth közügyeibe is hatalmasan befolyó Kereszthuryak első nagy nevű tagja, ki hihetőleg az Elefánthiak révén jutott a szalakuszi birtokhoz is, hová a család költözött. Itt laktak a falu közepén emelkedett várkastélyban, melynek ma csak romjai láthatók⁵ s mely 1767-ben még főnállott. A mint idők folyamán lassan tűnni kezd az Elefánthiak hatalma és befolyása, ugy ezek helyebe lépnek Kereszthuryak, kikkel Elefánth további történetében még sokszor lesz alkalmunk találkozni. Az utolsó Elefánthiak szívós harcot vívnak velük, de hatalmukkal megbirkózni

képtelenek s lassan letűnnek a történet mezejéről, hogy lassu haldoklás után bezáródjék a régen oly hatalmas, erőszakos család utolsó sarja után a családi sirbolt ajtaja. 1606. okt. 25-én nagyszombati Illésházy István kijelenti, hogy az elefánthi zárda és a ludányi apátság javait Vizkeleti Tamás és Apponyi Pálnak zálogba adta s inti a községek elöljáróit, hogy ezentul Nagy Sebestyénnek, mint a jelzett jószágok gondnokának engedelmesskedjenek. Ezen rendeletét, de csakis Ludányra vonatkozólag 1607. febr. 10-én megújítja.⁶ Ezen elzalogolás eredetéről s okáról semmiféle egykoru okmány meg nem emlékezik, azért érthetetlen, hogy kerülhetett, mi címen Illésházy a zárda javaihoz.

1608-ban Frémec István Bratulics Simon (pálos) zágrábi érsek és Zayez prior nevében protestál a megyénél a Zomorfalvi birtokosok ellen, kik elfoglalni akarják azon birtokokat, melyeket a püspök — elefánthi vikárius — korábban ő fölségétől kapott.⁷

1601. május 31-én Felnémethy Benedek prior megvette a klostrom részére Cserge Ambrus f. elefánthi lakos egy holdnyi földjét.⁸

¹ Nytr. kápt. lot. Pr. 42. f. 79.

² Nytr. kápt. lot. P. 44. F. 495.

³ U. O. P. 37. f. 401.

⁴ U. O. 44 495. f.

⁵ Nytr. vm. lot. 1616. jegyzőkönyv 705. l.

⁶ Ny. kápt. lot. VI. 8.

⁷ U. O. 59. l.

⁸ O. L. A. E. f. 58.

Van szerencsénk a n. é. közönség szives tudomására hozni, hogy az **András-domb 6. szám** alatti

áruházunk

feloszlatása alkalmával az ott raktáron levő árucikkek

mélyen leszállított

árak mellett eladatnak.

A női confectioni osztályunkat f. é.

május 15-én

a Kalmár-utcai törzsáruházunk udvari helyiségébe fogjuk áthelyezni.

Kiváló tisztelettel

Krausz Vilmos és tsa
Nyitra, Kalmár-u. 6.

Mc. GORMICK HARVESTING MACHINE COMPANY

(Chicagói aratógépgyár.)

KNECHT J. E., igazgató.

Budapest, V. Váci-út 30.

Katalógusok ingyen és bérmentve.

Kiváló minőségű készítményekkel szolgatunk.

Gyártmányok: Kévektőtőgép, „Daisy” marokrakó aratógép, fűkaszalógép, szénagyűjtő gereblye és „Manila” kévektőtőfonal gyártmányai.

Évi gyártmány 362,000 gép.

Képviselő: Verő Sándor úr.

WEIGL ANTAL PAPI ÉS POLGÁRI SZABÓ NYITRÁN.

Ajánlja jól berendezett legfinomabb bel- és külföldi szövetekből álló raktárát, — valamint **férfiszabó-műhelyét,**

melyben egy egyházi, mint világi urak számára mindennemű ruhát, ugymint téli és nyári öltözeteket, felöltöket, reverendákat, címádkákat, mucetumokat, biretumokat stb. izlésesen és pontosan készít.

*** Vidéki megrendeléseket pontosan eszközöl. ***

Gyors és pontos kiszolgálás.

Értesítés.

Van szerencsém a tisztelt helybeli és vidéki közönségnek becses tudomására adni, miszerint folyó április hó 1-je óta

valódi Dreher-féle s ö r t

Schätz József sörnagykereskedő szabadalmazott koronás dugóval elzárt palackjaiban viszontelárusítom.

KORONA à la PILSENI

világos, továbbá

Márciusi világos

sört a feleknek nagyobb és kisebb mennyiségben házhoz szállítok.

Főtörekvésem oda fog irányulni, hogy tisztelt vevőimnél az országos hírnevű **Schätz-féle sört** bevezethessem és kiszolgálhassam.

Tisztelettel

Ott András,
vendéglős.

Gyors és pontos kiszolgálás.

NYITRAI NÉPBANK

zálogkölcson-osztálya.

ZÁLOG-ÁRVERÉS

1904. május hó 17-én.

Mindazon ékszerek és zálogtárgyak, melyek 1903 ik évi december végeig ki nem váltattak vagy át nem irattak, f. é. május hó 17. a Nyitrai Népbank termében délután 2-4 óráig tartandó nyilvános árverésen eladatni fognak.

Fizetési halasztások csak 10% lefizetése mellett történhetnek.

Hogy az árverés napján minden zavarának eleje vétessek, megjegyzendő, hogy azon zálogtárgyakat, melyeknek határideje már lejárt és az árverezésre kiszemeltettek, sem kiváltani, sem átírni nem lehet.

Nyíran, 1904 április hó 14-én.

AZ IGAZGATÓSÁG.

Kiváló szerencse Töröknél!

Felülmulhatlanul

kedvez főarudánknak a szerencse. Rövid idő alatt 15 millió korona nyereeménynél többet fizettünk nagyrebecsült vevőinknek; csak a legutóbbi időben is

a legnagyobb nyereeményt és pedig:

a 605,000	koronás nagy jutalmat az 57080. számú sorsjegyre,	a 80,000	koronás főnyereeményt a 83061 sz. sorsj.-re
a 100,000	koronás főnyereeményt a 74366 sz. sorsj.-re	a 70,000	" " a 81161 " "
a 100,000	" " az 52528 " "	a 70,000	" " a 5498 " "
a 100,000	" " a 94780 " "	a 60,000	" " az 51613 " "
a 90,000	" " a 109780 " "	a 60,000	" " a 76347 " "
a 90,000	" " a 83610 " "	a 50,000	" " a 4036 " "
a 90,000	" " a 92787 " "		

és ezeken kívül még egyéb sok nagy nyereeményt.

Ajánljuk ennél fogva, hogy a világ legesélydusabb osztálysorsjátékában vegyen részt. — A most következő magy. kir. szabadalmazott 14. osztálysorsjátékban újból

110,000 sorsjegyre 55,000 pénznyereemény jut és összesen egy hatalmas összeget,

14 millió 459.000 koronát

sorsolnak ki rövid 5 hónap alatt.

A legnagyobb nyereemény a legszerencsésebb esetben

1,000.000 korona.

Továbbá 1 jutalom 600.000, 1 nyereemény 400.000.

1 à 200.000, 2 à 100.000, 1 à 90.000, 2 à 80.000, 1 à 70.000, 2 à 60.000, 1 à 50.000.

1 à 40.000, 5 à 30.000, 3 à 25.000, 8 à 20.000.

8 à 15.000, 36 à 10.000 korona és még sok egyéb;

összesen **55.000 nyereemény és jutalom 14.459.000 korona összegben.**

Az I. osztálysorsjegyek tervszerű árai:

$\frac{1}{8}$ eredeti sorsjegy frt. — 75 vagy kor. 150; $\frac{1}{4}$ eredeti sorsjegy frt. 150 vagy kor. 300; $\frac{1}{2}$ " " " 300 " " 600; $\frac{3}{4}$ " " " 450 " " 900; " " " 600 " " 1200

A sorsjegyeket utánvétellel, vagy az összeg előzetes beküldése ellenében küldjük.

Hivatalos tervezet díjtalanul. Megrendeléseket eredeti sorsjegyekre kérünk

f. é. május hó 2-ig

bizalommal hozzánk beküldeni.

TÖRÖK A. ÉS TÁRSA

BANKHÁZA BUDAPEST.

Hazánk legnagyobb osztálysorsjáték-üzlete.

Főarudánk osztálysorsjáték-üzletei:

Központ: Teréz-körút 46/a. I. fiók: Váci-körút 4/a.

II. fiók: Múzeum-körút 11/a. III. fiók: Erzsébet-körút 54/a.

Rendelőlevelé levágandó. **TÖRÖK A. ÉS TÁRSA bankháza Budapest.**

Kérek részemre ..... I. oszt. m. kir. szab. osztálysorsjáték eredeti sorsjegyet a hivatalos tervezettel együtt küldeni.

Az összeget ..... korona összegben { utánvételre kérem postautalványával kintódm mellékvelem bankjegyekben (bányegyekben). } A nem teljesző törleendő.

Pontos cím:

FELTÜNŐ UJDONSÁG!

Delice

Minden hirdetés felesleges, a dohányzó egyszer veszi és többé mászt nem szíhat.

legjobb valódi francia

SZIVARKAPAPIR ÉS SZIVARKAHÜVELY.

Első cs. és kir. osztrák-magyar kizárólag szabad. viharmentes

HOMLOKZAT-FESTÉK-GYÁR

Kronsteiner Károly Bécs III., Hauptstr. 120.
(saját házában).

Kivánatra ingyen próba, mintakönyv prospektus.

Kronsteiner-féle új zománc. Homlokzat-festéke hatós. Védve.
Ötven különböző minta, vízzel keverhető, mosható, viharmentes, tűzálló, zománcozott, csak egyszerű mázolás. Jobb, mint az olajfesték. Évek során szállítja es. és kir. uradalnak, katonai- és civilintézeteknek, vasutaknak stb. Minden résztvevő kiállításon első díjjal jutalmazva. Legolcsóbb festék homlokzatokra, belterületre, különösen iskolák, kórházak, templomok, kaszárnyákhoz stb. és mindenféle más tárgyhoz. Egy négyzetméter ára 2 1/2 kr. Meglepő eredmény. Homlokzat-festék, viharmentes, mészből oldható, 49 minta olajfestékekkel azonos. Klgr.-ja 12 kr.-tól följebb. 4-15

LEGJOBB PADLÓ-LAKK
WEYRAUCH CHR. ÉS TÁRSA
szagtalan és gyorsan száradó
tükörfényes
PADLÓ-FÉNYMÁZA

Tartósságával minden más gyártmányt jóval felülmúl. Ugyan e gyár

BOROSTYÁN PADLÓ-LAKKJA,
mely minden színben, a legolcsóbb áron kapható 9-10

CSERNYÁK ISTVÁN FIA
fűszer, csemege, festék, ásványvíz és borkereskedő
NYITRÁN.

Vidéki megrendelések ingyen csomagolással pontosan és gyorsan teljesítenek.

A LEGJOBB ÜVÁRTMÁNYII
TESSÉK PRÓBÁT TENNI!

Hirdetmények
„Nyitrai megyei Szemle”
részére jutányos áron felvételnek a kiadóban,
Nyitra, Papnevelde-utca 9. szám.

Milleniumi kiállításon „állami ezüstéremmel” kitüntetve.

ALAPÍTOTT 1860 TELEFON 51104
MEZŐVIAZARU GYÁRA ÉS MÉHVIASZ UDV SZÁLLÍTÓI GYÖRÖT FÉHÉRTÉSE

GŐZERŐRE BERENDEZVE.

Jótállás mellett szállít és a ftdő plébániahivataloknak 1 évi utólagos fizetési feltétellel, kipróbált minőségben,

Valódi méhviasz-gyertya, fehér	védjegy	1 klgr. 5— K.
I-ma méhviasz-gyertya, fehér	„	1 „ 4.20 „
I-ma méhviasz-gyertya, sárga	„	1 „ 4.20 „
Méhviasz-gyertya, fehér	„	1 „ 3.60 „
Műviasz-gyertya, fehér	„	1 „ 2.80 „
Husvétii gyertya, elsőrendű	„	1 „ 5.20 „
Husvétii gyertya, másodrendű	„	1 „ 4.20 „
Méhviasz-tekeres, fehér vagy sárga	„	1 „ 5.— „
Műviasz-tekeres, fehér vagy sárga	„	1 „ 3.60 „
Méhviasz-fáklya, egybeles, négyszegletű	„	1 „ 5.20 „
„ négybeles, „	„	1 „ 4.40 „
Műviasz-fáklya, „	„	1 „ 3.20 „
Gyújtóviasz-huzal, nem csepegő, 1 drb 20 fill.	„	1 „ 4.— „
Francia gyújtóviasz-huzal, nem csepegő	„	1 drb. —40 „
Gyújtó- és oltó-szarv, érczből	„	1 „ 2.40 „
Tömjén, finom, egyiptomi	„	1 klgr. 2.40 „
Füstölő szén, praep. szagtalan, 1 darab 40 fill.	„	100 drb. 3.60 „
Guillon-bél, v. francia, 1, 2, 3-as számú, ...	„	1 doboz 3.— „
„ magyar, 1, 2, 3-as számú, ...	„	1 „ 2.— „
Guillon-lámpa, teljes felszerelés	„	8.24 „
Igen finom keresztelő pamut, 25 dekás csomag	„	1.60 „
Legfinomabb égőolaj előpréshől	„	1 klgr. 1.04 „

Bármely fajta viaszgyertya 10 klgr. mennyiségtől kezdve bérmentve küldetik a megrendelő lakhelyére. — Steárin oltár- és csillárgyertyák olcsó árban.
Részletes árjegyzék bérmentve. 15-15

Milleniumi kiállításon „állami ezüstéremmel” kitüntetve.

SZUPERFOSZFÁTOT,

Stassfurti káinitot

szavatolt 12.4% tiszta káli = 23-24% kén-savas káli tartalommal,

Stassfurti káitrágyasót

szavatolt 40% tiszta káli = 74-76% kén-savas káli tartalommal,

Kovasavas kálit

(dohánytrágyázásra), továbbá

mindennemű egyéb műtrágyaféléket, azonkívül

Rézgálicot (98-99%)

elismert kitűnő minőségben legolcsóbban szállít a

„HUNGÁRIA” műtrágya, kén-sav és vegyi ipar részvénytársaság

Budapest, V. Fürdő-utca 8.

Irodalom.

Acsády története.

XXI

(Mária-Terézia reformterveit alkotmányos úton akarta keresztülvinni. A magyar ellenálló ereje. A királynő utóbb országgyűlés nélkül javítja az ország helyzetét. Gazdasági, illetőleg vámpolitikája miért volt káros? Az egyházpolitikában, a szabadkőművesek befolyása alatt, utat nyit a febronián irányúnak. A Ratio Educationis eredete.)

Mária Terézia az adózás felemelése tekintetében a rendes, törvényes úton haladt. Az országgyűlés útján akarta megvalósítani új terveit és pedig nemcsak a királyi hatalom emelésére, hanem a nemzetnek tulajdon javára is. Azonban csakhamar meg kellett győződnie, hogy itt az osztályérdek uralkodik és pedig mint a nemzeti önállóságnak utolsó erős támasza. Kétszer is próbálkozott, 1751-ben és 1764-ben, mindkét esetben a rendek, mint egy ember állottak újításainak útjába, jelölve annak, hogy az az Acsády által leszólt M. Terézia korabeli magyar nemzedék még sem volt annyira elkoresosodva, sem pedig vak eszköznek nem adta oda magát.

Első ízben csak adóemelést kért. Nem adták meg neki. A királynő kedvetlensége miatt nem szabad eltérni az ősi törvényektől, — hangsúlyozta Okolicsányi a diétán. Végre mégis a nádor szavára, tekintettel a tényleg fennforgó nagy szükségletekre, hétszáz ezer frtot szavaztak meg.

Miután pedig Nagy Frigyes államának két főszöke a jól gyakorolt állandó sereg és a teli pénztár volt, M. Terézia is erre törekedett. Országunk gazdag hírből állott, a királyné tehát azt gondolta, kivált a háborúktól kimerülve, hogy a magyar többet fizethet; azután pedig a gyakorlott katonaság szervezése céljából szerette volna a nemesi insurrectiót is megváltani. Hogy tehát a jövő országgyűlésre e tekintetben már előre megpuhítsa a rendeket, minden személyes befolyását, kedvezéseket, sőt az irodalmat is igénybe vette.

Az udvar a könnyebben hozzáférhető első rend, a klérus adómentességét kezdte ki, legelőbb is ez ellen intézett támadást. Majd 1758-ban a királynő XIII. Kelemen főhatalmazásával fölvette az apostoli királyi címet, hogy befolyását az egyházakra mind jobban kiterjeszthesse. A nemességgel másképp próbálkozott. Megnyerésére 1760-ban felállította a testőrséget, 1764-ben pedig a szent István-rendet alapította. Végül Kollár Ádámmal, ezzel az udvari lakáj-theologussal, az akkor dívó febroniánizmus szellemében, könyvet íratott, melyben Kollár azt a merész tételt igyekezett bizonyítani, hogy a magyar papság és nemesség mindig alá volt vetve az adózásnak.

Ennyi és ilyen előkészületek után jött végre össze az 1764-ki országgyűlés, melytől sokat várt a királynő. És az eredmény mégis az lett, hogy a rendek a királynő propositióiról hallani sem akartak, Kollár műveinek pedig elégetését kívánták. Acsády nem pirul ez utóbbi körülményre vonatkozólag a következőket megjegyvezni: „Ily légkörben meg kellett benuhálnia minden önálló gondolkodásnak, el kellett halnia minden irodalmi életnek“. (524. l.) S csak azután, mikor az insurrectio szabályozásáról szóló propositióját visszavonta, tekintettel ismét a fenálló nagy kiadásokra, szavaztak meg a királynőnek adóemelést. Két fő tervével tehát semmire sem mehetett.

Erre aztán egy harmadikkal, az urberi tervvel állott elő. A nemesség ugyanis folyton hangoztatta a diétán, hogy adómentességi kiváltságából nem enged, a népet meg hogy már jobban megadóztatni nem lehet. A királynő tehát, hogy az adózó nép erejét emelje, új urberi szabályozással akart annak a helyzetén segíteni. De mivel a cancellaria az ügyet politikumnak nyilvánította, a nemesség ellenben magánjogi kérdésnek tekintette a jobbágy-viszony megállapítását, a rendek ellenkezése folytán ebből a tervből sem lett törvény. — A királynő ezen tapasztalataitól elkedvetlenedve többé nem hívott össze országgyűlést. (Szilágyi története. VIII. 280—96. l.)

A felsorolt tényekből már most két mozzanatot domborodik ki: először, hogy M. Terézia az új osztrák abszolút rendszert nem alkalmazta hazánkra, hanem reformterveit megvalósítását alkotmányos úton akarta elérni és másodsor, hogy az akkori magyarban egyáltalán nem fogatkozott meg a régi energia s önállóságához való ragaszkodása, — aminek pedig ellenkezőjét per longum et latum álmodja és meséli Acsády.

Az 1764. sikertelen országgyűlés után saját-szerű helyzet állott elő. A királynő ugyanis, a tapasztalt rendi ellenállás dacára, nem mondott le minden reformjáról. S miután a nemzet előhaladása érdekében gyökeres javításhoz hiába fogott volna, legalább a kulturális viszonyokon akart toldozni-foltozni, mivel tovább is szerette a nemzetet őszintén s javát kívánta.

Ezen további eljárásában arra a meggyőződésre támaszkodott, miszerint „őt más nem köti, mint a világos országos törvény, s hogy minden egyében fejedelmi teljhatalommal járhat el“, annál inkább, mivel azt tartotta reformpolitikájáról, hogy az a rendekkel szemben nemcsak az ország valódi érdekét, hanem a kor szellemét, a humanitást is képviseli. Így első sorban nem akarta abbahagyni a jobbágy-ság törvényhozásilag elejtett ügyét s 1765. júl. 10-én rendeletileg adta ki az Urbariumot, az urberi szabályt. Ezt a rendezést így képzelte: „Nem akarok a törvény ellen cselekedni, szeretem a nemzetet, hálás vagyok iránta, de ha király akarok maradni kell, hogy ép úgy igazságot szolgáltsak a szegénynek, mint a gazdagnak“.

De mivel a rendelet keresztülvitele a megyék kezében maradt, azok azt egyszerűen kiját-szották. Sőt miután annak a hírére a jobbágy-ság nem akart többé robotolni, a királynő is visszariadt a socialis revolutiótól s utóljára az egész különben jóra való rendeletnek kevés gyakorlati haszna lett.

És ilyenféle rendeletekkel kormányzott ő aztán végig, tett, amit magától tehetett; az ország-hoz visszacsatolta a 16 szepesi várost, az alsó részeket és odaadta Fiumét; rendelkezett az iskola (az egyetem emelése, a selmeci bányászakadémia, a jogakadémiák felállítása) és egyház körül, a gazdaság (a telepítés, a Sárrét szabályozása, ecsedi lóp lecsapolása) és a kereskedelem rendezése körül, szóval a legjobb hite szerint eljár az ország javára oly dolgokban, melyekről azt tartotta, hogy velők se az országos törvényt, sem pedig az alkotmánynyal azonosított rendi kiváltságokat nem sérti. Hogy pedig ezen terveiben könnyebben eljár-hasson, Batthyány nádor halála után (1765.) vejét, Albert tescheni herceget, nevezte ki az ország helytartójává, a kinek helyzetét olyannak tekintette, amilyen ferjeé Ferencé volt III. Károly utolsó éveiben. Ez az egy pont valóban olyan, amelyben tényleg túltette magát a törvényen.

Az elebb saját-szerűnek neveztem ezt a helyzetet magyar kormányzati és politikai szempont-ból. A királynő ugyanis először a rendekkel egyet-értésben kísérelte meg a haladás útjára vezetni az országot; de — mint láttuk — a gyökeresebb alakítás nem ment a rendi alkotmány érintése s a rendek részeről történendő joglemondás nélkül. Ezek meg nem voltak arra rábirhatók. Akkor aztán maga fogott a kisebb reformokhoz, de oly módon, amint azt később Kossuth Lajos is hirdette 1841-ben a Pesti Hirlapjában: veletek és általatok, ha lehet; nélkületek, de javatokra, ha kell! Ambíciójának egész erejével kényszeríteni akarta a nemzetet haladásra s midőn az arra még sem volt hajlandó, maga tett meg mindent, amit királyi hatalma útján tehetett; mindent az ország

javára, semmit az osztrák rendszer érdekében. Már most ha tetszik, nevezhetjük ezt az eljárását absolutismusnak, de akkor az egy párját ritkító és hasznos absolutismus volt, annyira, hogy az alkotmányára féltékeny nemzet sem vette ezt tőle rossz néven. A királynő t. i. csak azt kezdte, amit alig egy század multán a nemzet magától tett.

„Kérdés sem támadhat a felől — mondja ide vonatkozólag Marczali — valljon a leghazafia-sabb rendi kormány országgyűléssel és törvényes nádorral vihetett volna-e végbe annyit ez idő alatt az ország javára, mint a mennyit a királynő jó-akarata és kötelességtudása a rendek meghallga-tása nélkül végrehajtott. Amellett pedig nem szabad felednünk, hogy ha nem is tartottak ország-gyűlést, az alkotmány teljes mértékben fenállott, a megyei élet szélesen, szabadon fejlődött.“ (Szi-lágyi története VIII. 315. l.)

Mária Terézia tehát ezek szerint kormány-zati szempontból egyáltalán nem tekintette Ma-gyarországot osztrák tartomány-nak.

Egy tekintetben azonban határozottan káro-saknak bizonyultak intézkedései hazánkra nézve és ez a gazdasági meg a vámpolitikája volt, mely-nek következtében országunk tényleg Ausztria gyarmatává süllyedt. Mondhatjuk, hogy emiatt nagyon drágán fizette meg a nemzet a nemesség adómentességének fentartását. A királynő ugyanis, abból a teljesen plausibilisnek látszó felfogásból indulván ki, hogy Magyarország nem járul gaz-dasága arányában a monarchia fentartásának költ-ségeihez, továbbá hogy Ausztriában mindenki, a nemes is meg van adóztatva, Magyarországon pe-dig csak a szegény ember, tehát hogy a magyar termelés nincs annyira megterhelve, mint az osz-trák: az osztrák ipar védelme céljából erős vámot vetett a magyar nyers terményekre. A magyar mezőgazdaságnak azon cikkei, melyekre Ausztriá-ban szükség volt, csakis úgy voltak kivihetők, hogy azokat ott olcsón lehessen kapni. De ha bármely ausztriai termény versenyezni készült a magyarral, a megfelelő magyar terménynek kivi-tele nemcsak Ausztriába, hanem a külföldre is, minden módon megnehezítettett. A gazdasági el-nyomásnak el nem feledhető classikus példája, hogy magyar bort pl. Ausztrián át csak úgy lehe-tett vinni külföldre, ha ugyanannyi osztrák bort is vittek vele.

Magyarország elszegényedése, a pénznek Ausztriába folyása, a nemzetnek saját zsírjába fulladása volt következménye ezen politikának: a magyar iparos és polgári osztály tönkretétele, a magyar mezőgazdaság fejlődésének visszavetése voltak keserű gyümölcsei. Közjogi tekintetben füg-getlen hazánk ily módon gazdaságilag csakugyan gyarmatává lett Ausztriának, aminek hatása szinte napjainkig érezhető.

Kit keljen vádolni ezért?

„Nem hisszük — mondja Marczali — hogy M. Terézia tisztában lett volna e következtésekkel. Igazságossága visszariadt volna, ha nem mástól, attól, hogy a jóérzelmű és szorgalmas magyar polgárság lakoljon a nemességért. A nemzetgaz-daság különben sem volt erős oldala. Szeme előtt ebben csak a rectificatio lebeghetett; de hogy annak folytán az osztrák tartományok ily módon más előnyhöz is jutnak és Magyarország egyben is károsodik, mint a mi pénzben kifejezhető, azt még az ő lelke nem látta előre“.

A mi pedig a magyar nemességet illeti, ak-kor legalább, nem igen érezte meg ezt a káros vámpolitikát, sőt arany kornak tekintette M. Te-rézia uralkodását, mivel az időszertint tényleg jó dolga volt. Az a tudat, hogy ez a nemzet erkölcsi és szellemi tekintetben csak úgy virágozhatik fel, ha minden osztályának gazdasági munkája előké-szti arra a talajt, sajnos, csak egy félszázaddal később vert gyökeret Széchenyi István gróf meg-győződésében. (Marczali: M. Terézia 302—3. l., Szilágyi története VIII. 315—25. l.)

dve.
szálló,
során
stb.
hom-
nyak-
Meg-
minta
15

uml
son
ml
mmel"
tve.

Milleniumi kiáltáson állami ezüsteremmel kitüntetve.

Ami továbbá Mária Terézia vallásügyi politikáját illeti, Acsády az egészben egy merő prot. vallásüldözést lát, a legrikltóbb színekkel lefestve. „M. Terézia valláspolitikája — úgymond — negyven év folyamán változatlan maradt, mert rendszereből folyt, mely megkivánta (láttuk!), hogy a magyarság egymást marcangolja s így képtelen legyen az önkényuralmi törekvéseknek (?) ellenállani“. (489. l.) A valóságban pedig M. Terézia az akkor uralkodó államvallás érdekeinek megóvása mellett nem tett többet, mint a mennyi őt az 1715: 30 t. cikk által a királyra ruházott hatalomnál fogva, a Carolina resolutio irányítása mellett, a prot. ügyekben megillette. Acsády egyáltalán tájékozatlan az akkor divó vallási állapotok körül. A felszínen jár. Csak azt tudja pl. hogy a prot. ifjakat akadályozták a külföldi iskolák látogatásában, de azt nem tudja, hogy ennek oka az volt, hogy azok az ifjak mindenféle deisztikus, naturalisztikus, materialisztikus tanokkal eltelve jöttek haza s itt mint újítók, mint nyugtalan szellemek, magoknak a kath. hiveknek is megrontóivá lettek, amit egy kath. állam nem tűrhet. Csak azt látja pl., hogy itt meg ott a helytartótanács becsukja egyik másik iskolájukat, de nem kerdezi miért? Azért, mert ahol felbukkant egy-egy képzetesebb prot. rector, bármely hegymőgi faluban, minden további engedély nélkül, kénye-kedve szerint nyitott iskolát, grammatikait, theologiait; hát bizony az ilyen zugiskolát nyomban becsukták, mert iskolákat állítani ilyen módon ma sem szabad. A tények mérlegelése alapján ezt mondja Acsádyval szemben Marczali: „a végrehajtásban, minden buzgósága dacára, sem ragadtatta magát erőszakoskodásra (a királynő), sem olyan tetteire, mely protestáns alattvalóit végkép elidegentette volna kormányától“. (M. Terézia 291. l.)

Ha már valláspolitikáról van szó, erősebb megítélés alá eshetik a királynő magatartása a kath. egyház elveivel szemben. Személyét valóban erős vallási meggyőződés jellemzi, amidőn a hagyományos vallási gyakorlatok végzéséről van szó, ebben buzgó akár egy szerzetesnő; de másrészt, mint fejedelemlennek nagy a hajlama oda is avatkozni, arra a tere is átesapni, amely a kath. világi hívőre, ha az mindjárt Mária Terézia is, ha az kegyúr is, nem tartozik.

Ezen eljárásának következménye lett aztán, hogy amint egyik oldalról, szinte a más vallásuak irigységére, a magyar kath. egyházat megerősíteni igyekezett (pl. új püspökségek állítása), ugy másrészt megis maga lett, bizonyosan öntudatlanul, felrevezetve, közvetítője annak a francia, illetőleg porosz földről behatoló febronián és szabadkőmivesi szellemnek, mely alatta is s meg inkább fia alatt végromlással fenyegette a kath. egyház isteni constitutióját.

Aufklaristák (Voltaire hívei) és szabadkőmivesek voltak legbizalmasabb tanácsadói, mint Van Swieten orvos, Kaunitz, Kollár stb. (Arneth: Geschichte Maria Theresia's 1870.) Nem csoda, ha alapjában tiszta lelke ezek incselkedései folytán megzavarodott annyira, hogy még akkor is, midőn azt gondolta, hogy a saját lábán mozog, ezek szellemet követte. Tanácsadói előtte mindig katolikusokra játszották magokat. S mégis ferje Ferenc pártfogása alatt alakult meg Bécsben (1742) az első szabadkőmives páholy, onnan elterjedt hazánkba is, úgy hogy alig volt főúri család, mely a tagok sorában képviselve ne lett volna.

Csak néhány ilyen intézkedését említem, és azonnal megértjük, honnan fűjt a szél M. Terézia felé. 1748-ban eltiltotta az egyházi rendeletek kinyomatását fejedelmi jóváhagyás nélkül, 1750-ben a stólat szabályozta, 1754-ben az ünnepek számát csökkentette. 1768-ban az excommunicatio kihirdetését a fejedelmi beleegyezéstől tette függővé. 1769-ben a kolostorok számát kezdte apasztani, egy évvel később elrendelte, hogy 25 éves kora előtt senki se tehessen fogadalmat, majd

eltiltotta a szerzetes rendeknek, hogy pénzt küldjenek generalisaiknak Rómába. Eltiltotta a külföldre menő bucsujárásokat, a templomok által addig gyakorolt asyllumjogot megszüntette. — Ime ezen néhány példán is ott van az aufklaristák lelke, az azelőtt ismeretlen: *ius circa sacra!*

Sajnos, ez a szellem, az egyházellenes irányzat s nem az iskola érdeke vezette Mária Teréziát öntudatlanul, tanácsait meg nagyon is tudatosan az Acsády által felmagasztalt (515—22. l.) közoktatásügyi reformok terén is. Hogy is lehetett volna ez másképp! A rendiség korában, midőn a milliónyi jobbágyot az állattal egyenlőnek tartották, akkor lelkesültek volna az általános népnevelés eszméjeért? Szó sincs róla. Eszköz lett az aufklaristáknak az iskola, egyrészt a Bécsben már megérett *fejedelmi absolutismus* erősítésére, másrészt az egyháznak erről a térről való leszorítására. „Nem is annyira a királyság apostoli jellege — írja Fináczy — nem is a legfőbb kegyúri jog, hanem az a nézet, hogy a fejedelem isteni küldetésénél fogva van felruházva az egyház összes világi vonatkozású ügyeiben teljes hatalommal intézkedni, volt oka annak, hogy a tanügy terén is, melyet az érdekek oly sok szála fűzött az egyházakhoz, minden lényeges jogot a maga számára foglalt le a korona“. (A közoktatás története M. Terézia korában. I. 299. l.) Nem az iskola érdeke, hanem a világnézetek harca idézte elő M. Terézia általános tanügyi reformját, amint ezt Fináczy művének ismertetésében (Egyet. Krit. Lapok 1903.) részletesen kimutattam.

Egyben azonban e téren is hű maradt magához a királynő, hogy nem az osztrák iskola-tervet terjesztette ki Magyarországra, hanem külön tervet dolgoztatott ki részünkre (Ratio Educationis 1777.) két magyar hivatalnok: Ürményi és Tersztyánszky által, ezáltal is kitüntetvén, hogy a Gesammtmonarchie mellett is elismeri országunk közjogi önállását.

Hogy mennyire nem az iskola talajából nőtt ki ez a laikus tanterv, elbeszéli Fináczy. „A Ratio Educationis kibocsátását követő 3 év (M. Terézia haláláig) tanulmányi munkássága nagyon zűrzavaros képet mutat a szemlélőnek. Ha általában megvan is a becsületös törekvés a tantervben felkarolt célok elérésére, a szellemi erők elégtelensége s a multból átörökölt tehetetlenség súlyja (tehát nem a tanterv-gyártók paedagogiai járatlansága és merészsége?) lépten nyomon éreztetik hatásukat. A sok és nehéz új tárgy, a nehéz tankönyvek, az új módszerek oly erővel rohanták meg a magasabb problémákhoz nem szokott tanárokat (és a tanítványokat?) hogy eleinte tájékozódni se tudtak s bizonyára sokan közülök magok sem értették, amit tanítottak... Nem nehéz elképzelni, mily fogyatékos, hézagos, ingadozó lehetett tanításuk, mennyire ragaszkozhatott a meg nem értett vagy rosszul értett tankönyvhöz s mily elemi hiányai lehettek módszeröknek. Az emlékezetnek ama tulságos megterhelése, melyet a régi rendszer eredendő hibájából róttak fel némelyek, fokozódott mértékben folytatódik az új rendszer uralmának kezdetén is. A rossz tanításnak látszólagos mentő eszköze, a külső sikerekre vezető gépies emléztetés, erősebben érvényesült, mint valaha. *A magyar nemzet nem volt megérve e szellemi perspektívákra*“. (I. mű II. 360. l.)

De hiszen a fő az volt, hogy az egyház régi joga ime meg van csorbítva, a jezsuiták kiszorítva s az új tanterv királyi, az iskola-ügy politikum! A haladás mindenkor barátjai, a protestánsok, ugyan kézzel-lábbal védekeztek ellene s II. Józsefnek egyik első dolga volt megreformálni az új tanulmányi rendszert; de hát az mégis csak királyi volt! S ez kellett a Van Swieteneknek.

Ez Mária Terézia sokoldalú, hazánkra valóssággal alapvető, de sok tekintetben félreértett tevékenységének, kormányzásának képe főbb vonásaiban. Nem németesített, a szót mai értelmé-

ben véve s nem tekintette hazánkat az összmonarchia egyik tartományának, hanem meghagyta önállóságában. Még mikor országgyűlés nélkül is kormányzott, akkor sem akarta sérteni a törvényt, hanem csak a nemzet haladásáért buzgott, a nemzet javáért dolgozott a nemzet kikért, de megtagadott részvétele nélkül. Nagy Frigyes fejedelmi absolutizmusát utánózta, de csak Ausztriában, hazánkra intézményesen ki nem terjesztette, fele uton állt meg a tulajdonképeni összmonarchia megalkotásában, mivel hazánk ily irányú kormányzásától visszatartotta hálája és szeretete a nemzet iránt. Csak ott igyekezett alkotni, ahol a rendi alkotmányt nem érintette. Eppen azért az absolut királyok közé nem is számíthatjuk, mivel az absolutizmus az alkotmány megtámadásában nyilatkozik. Mária Terézia ezt nem tette és pedig tanácsosai egyenes akarata ellenére. Ebben az esetben nem volt megtéveszthető, mint megtévesztettek egyházi tekintetben.

Csak így érthető meg az a jelenség, hogy M. Terézia uralkodásának második feleiben nem hallunk lazongásról, ellenállásról, ami el nem marad, ha hazánkat csak Ausztria egyik tartományának tekintette volna.

Jellemző tünet, mely mutatja, mennyire rosszul tájékozotnak bennünket Acsádyval együtt kezükönyveink M. Terézia uralkodásának szelleme felől, hogy midőn II. József 1784-ben a németet rendelte az állam nyelvének, nemcsak a nemzet faji érzületét sértette, de „töméntelen magánérdeket is sértett, mert az addigi hivatalnoki elem legnagyobb részét kizárta a szolgálatból, hisz arra gondolni sem lehetett, hogy a kitűzött határidőben annyira elsajátítsák a németet, hogy e nyelven működhessenek. Még a hetszemélyes tábla bírái sem tudtak németül, az ügyvédek közül szintén legföllebb minden harmadik értett németül“. (Acsády 550. l.) Ez pedig M. Terézia leszolt nemzedéke volt.

Ennek folytán mondhatjuk, hogy amily hamis világtasban tárgyalja Acsády M. Terézia egész történetét, ep oly hamisan tejezi azt be, midőn írja: „A királynő azon hitben hunyhatta le szemét örökre, hogy elérte célját s végleg diadalra juttatta a császári rendszert Magyarországon“. Ha M. Terézia elérte ezt a célt, amely után sohasem törekedett, hogyan ertsük akkor fiának, II. Józsefnek az uralkodását? Hogyan lett volna lehetséges Józsefnek mindent felforgató absolut tevékenysége hazánkban és pedig az összállam érdekeiben, ha már anyja juttatta itt diadalra a császári rendszert?

Valóban szembetűnő az az ellenmondás, amelybe Acsády keveredik. Eljárása annál kevesbe érthető, mert ha ő maga a történeti korok szellemének s mozgató okainak valami melyebb felfogására nem is mutatkozik képesnek, éppen Mária Terézia uralkodását illetőleg megmutatta azt előtte Marczali egy harmadik nagy művében (Magyarország története II. József korában 1881. az első kötetben), a melyben a megszokott előítéletekkel szemben annak a kornak való képet és egész lelektanát tárta elő. Mily másképp látjuk azt mind tenyeiben, mind pedig okaiban: mi volt pl. az akkori alkotmány a maga korhadat voltában s mi mellette a királyi hatalom, melynek nevében eljárt s végezte ujtításait Mária Terézia! (319—30 l.)

Acsády csupán iskolai könyveink téves felfogását, valótlan állításait bővítette ki és kiadta, mint új történetet. Egy pontban azonban igazán új: a szabadkőmiveseknek szép színű bemutatásában. (526. l.) Azt mondja, igazolni akarván elterjedését, hogy: „az a tettvágy, mely az akkori állami viszonyok mellett az alkotmányos élet híján (?) másutt nem érvényesülhetett, e társulatba húzódtott“. Tehát az *alkotmányos tettvágy* húzódtott volna ide, midőn éppen, mint Marczalitól hallottuk, a megyei élet szélesen, szabadon fejlődött?

Dr. Dudek János.